

**Tulopolitiikka, funktionaalinen
tulonjako ja palkkamalti
Suomessa vuosina 1962-2014**

Pekka Sauramo*

Tämä tutkimus on osa Palkansaajasäätiön rahoittamaa ”Tulopolitiikka ja funktionaalinen tulonjako” -projektia. Raportti on hieman muutettu ja laajennettu versio Kansantaloudellisessa aikakauskirjassa ilmestyneestä samannimisestä artikkelista (Sauramo 2016). Kiitän Pekka Korpista, Heikki Oksasta, Jukka Pekkarista, Matti Pohjolaa ja Antti Suvantoa sekä anonyymiä lausunnonantajaa hyödyllisistä kommentteista. Kiitän myös Olli Savelaa aineiston muodostamisessa saamastani avusta.

PALKANSAAJA-

S A A T I O

* Palkansaajien tutkimuslaitos, E-mail: pekka.sauramo@labour.fi

Palkansaajien tutkimuslaitos
Labour Institute for Economic Research
Pitkäsillanranta 3 A
00530 Helsinki

www.labour.fi

Työpapereita | Working Papers 306
ISBN 978-952-209-150-5 (pdf)
ISSN 1795-1801 (pdf)

Helsinki 2016

TIIVISTELMÄ

Tutkimuksessa analysoidaan suomalaisen tulopolitiikan historiaa. Tulopolitiikan aikaa tarkastellaan sellaisena palkkaratkaisujen historiana, jossa keskeisenä kiinnostuksen kohteena on palkkaratkaisujen maltillisuus. Ajanjakso 1962–2014 periodisoidaan erottamalla siitä muun muassa maltillisten ja vähemmän maltillisten palkkaratkaisujen ajanjaksoja. Palkkamaltin määrittelyssä otetaan lähtökohdaksi ay-liikkeen keskimääräinen käyttäytyminen, jota kuvataan dynaamisella funktionaalisen tulonjaon kehitystä ajanjaksolla 1962–2014 kuvaavalla empiirisellä yhtälöllä.

Analyysin yksi keskeinen tulos on, että Suomessa alkoi 1990-luvun puolivälissä palkkamaltin ajanjakso, joka jatkui vuoteen 2008 asti. Suomalainen ay-liike mukautui eurooppalaiseen alhaisen inflaation ympäristöön. Keskeisenä välineenä toimivat keskitetyt tulopoliittiset ratkaisut. Ajanjakson ensimmäistä tulopoliittista ratkaisua oli voimakkaasti ajamassa vuoden 1995 alkupuolella toimintansa aloittanut Paavo Lipponen ensimmäinen hallitus. Pääministeri Lipponen halusi Suomen olevan osa tiivistyvää eurooppalaista poliittista ja taloudellista integraatiota, ja niin halusi myös suomalainen ay-liike.

Sen tähden funktionaalista tulonjakoa kuvastava palkkojen osuus pysyi 1990-luvun alkuvuosina tapahtuneen laskun jälkeen historiaan verrattuna varsin alhaisella tasolla aina vuoteen 2009 asti. Mukautuminen merkitsi sitä, että suomalainen ay-liike irtaantui perinteisestä devalvaatiosyklin mukaisesta käyttäytymisestä. Käyttäytymisen muutoksessa korostuu palkansaajakeskusjärjestöjen rooli. Pitkälti niiden vaikutuksesta alhaisen inflaation tavoite omaksuttiin laajemminkin ay-liikkeessä. Uutta palkoista sopimisen mallia hahmotettaessa otetaan joko suoraan tai epäsuorasti kantaa tämänkaltaiseen työmarkkinakeskusjärjestöjen huomattavaan vaikutusvaltaan.

Taluskriisivuodet sisältävä periodi 2008–2014 ei erottaudu keskimääräistä voimakkaamman palkkainflaation ajanjaksona.

Asiasanat: Tulopolitiikka, funktionaalinen tulonjako, palkat, palkkamaltti, palkkakäyrä

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	5
2	MITÄ ON PALKKAMALTTI?	7
	Palkkamaltti EU:n talouspoliittisena tavoitteena	8
3	MITKÄ TAVOITTEET OVAT OHJANNEET SUOMALAISEN AY-LIIKKEEN PALKKAVAATIMUKSIA?	10
4	FUNKTIONAALINEN TULONJAKO JA TYÖTTÖMYYS: OLEELLISIA KEHITYSPIIRTEITÄ.....	12
	Funktionaalinen tulonjako ja työttömyys: palkkakäyrä	13
5	PALKKAKÄYRÄ, EFO-NORMI JA FUNKTIONAALISEN TULONJAON KEHITYS VIENTI- TEOLLISUUDESSA.....	16
	Palkkakäyrä vientiteollisuudessa.....	16
	Suomalaisen tulonjakosyklin oleellisia piirteitä	18
6	PALKKAMALTIN VUODET SUOMESSA 1962–2014.....	21
	Mitä tapahtui 1990-luvun puolivälissä?	24
7	PALKKARATKAISUJEN YHTEENSOVITTAMINEN, PALKKAMALTTI JA SOLIDAARINEN PALKKA- POLITIIKKA.....	26
	Elektroniikkateollisuus ja solidaarisen palkkapolitiikan perinne	28
8	JOHTOPÄÄTÖKSIÄ	29
	LÄHTEET.....	31
	LIITE	34

1 JOHDANTO

Pääministeri Juha Sipilän johtaman hallituksen alkutaivalta on hallinnut yritys saada aikaan työmarkkinaosapuolten välille yhteiskuntasopimus, jonka avulla hintakilpailukyvyyn parantuminen Suomessa vauhdittui. Suomalaiseen keskusteluun on ilmestynyt uusi ilmaus ”pitkäaikainen äärimaltillinen palkkaratkaisu” kuvaamaan keskeistä tapaa parantaa kustannuskilpailukykyä.

Maltillisista palkkaratkaisuista Suomessa on kuitenkin puhuttu koko tulopolitiikan aikakauden ajan. ”Suomeksi sanottuna tulopolitiikan päämäärä on inflaation torjuminen.” Näin luonnehti yksi keskeinen suomalaisen tulopolitiikan arkkitehti Keijo Liinamaa tulopolitiikan keskeisintä tavoitetta 1970-luvun alussa (Liinamaa 1972, 3). Liinamaalle oli jo ehtinyt kertyä kokemusta tulopoliittisten ratkaisujen tekemisestä. Suomalaisen tulopolitiikan historiassa kaksi ensimmäistä tulopoliittista kokonaisratkaisua, Liinamaa I ja Liinamaa II, syntyivät hänen ollessaan valtakunnansovittelijana.

Pyrkimys inflaation hillintään hallitsi suomalaisen tulopolitiikan alkua. Olihan Liinamaa I keskeinen osa vuonna 1967 suoritetun suurdevalvaation jälkihoitoa. Sopimuksen yhtenä tavoitteena oli kahlita devalvaation jälkeen palkkainflaation kiihtymistä.

Liinamaa korosti inflaation torjumisen tärkeyttä mutta lisäsi: ”Palkansaajien kannalta perusteltuna tavoitteena on päästä työn tuottavuuden kasvua vastaavaan reaaliensioiden nousuun.” (Liinamaa 1972, 3). Suomalaisen ay-liikkeen yksi palkkapolitiittinen peruslähtökohta on ollut se, että palkansaajilla on oikeus päästä osalliseksi työn tuottavuuden kasvun mahdollistamasta elintason noususta.

Nyt suomalainen ay-liike on kuitenkin valmis tinkimään tulonjakotavoitteestaan. Voidaan sanoa, että Suomessa eletään palkkamaltilin aikaa. Tämä ei ole ensimmäinen kerta, mutta ei ole helppoa kertoa, kuinka yleistä se on ollut. Suomalaisen tulopolitiikan tutkimuksessa tulopolitiikkaa ei ole tarkasteltu sellaisena palkkaratkaisujen historiana, jossa palkkaratkaisujen maltillisuus olisi nostettu keskeiseksi kysymykseksi.

Tässä tutkimuksessa se on keskeinen kysymys. Tarkoitukseni on periodisoida suomalaisen tulopolitiikan historiaa siten, että pyrin erottamaan siitä muun muassa maltillisten ja vähemmän maltillisten ratkaisujen ajanjaksoja. Tämänhetkinen kilpailukykykeskustelu antaa yhden hyvän syyn suomalaisen palkkamaltilin historian tarkasteluun, mutta tavoitteeni on viime kädessä pyrkiä lisäämään tietämystä suomalaisesta tulopolitiikasta ja sen historiasta.

Vaikka palkkamaltilti on ollut oleellinen osa suomalaisen tulopolitiikan kieltä ja vaikka sopimuksia on niiden solmimisen jälkeen tavallisesti luonnehdittu maltillisiksi tai vähemmän maltillisiksi, ei ole itsestään selvää, mikä on osuva tapa määritellä palkkamaltilti. Kysymystä käsitellessäni tarkastelen erityisesti suomalaisen ay-liikkeen käyttäytymisen muutoksia, koska palkkamaltilin voi tulkita kuvastavan niitä. Kiinnitän erityishuomiota kahteen viime vuosikymmeneen. Otan alhaisen inflaation ja siihen liittyen palkkamaltilin esille talouspolitiittisena tavoitteena, joka on ollut keskeinen erityisesti Euroopan unionissa. Siksi se on ollut keskeinen talouspolitiittinen tavoite myös EU-Suomessa, eikä suomalainen ay-liikekään ole voinut sivuuttaa sitä.

Jo edellä esitetystä Liinamaan puheenvuorosta käy ilmi, että suomalaisen ay-liikkeen palkkapolitiittiset tavoitteet ovat liittyneet läheisesti funktionaaliseen tulonjakoon. Ay-liikkeellä on ollut suoraan funktionaalista tulonjakoa koskevia tavoitteita. Raportissa lähdetään siitä, että ay-liike on myös pystynyt vaikuttamaan funktionaaliseen tulonjakoon, vaikka se ei tietenkään ole yksinään päättänyt siitä. Oleellista on lisäksi se,

että ay-liike on palkkavaatimuksia asettaessaan saattanut ottaa huomioon funktionaalisen tulonjaon kulloisenkin tilan. Tähän seikkaan kiinnitetään raportissa erityishuomio.

Suomalaista ay-liikettä edustavaksi organisaatioksi olen valinnut merkittävimmän keskusjärjestön eli SAK:n. Kuvaan, miten funktionaalista tulonjakoa koskevat tavoitteet ovat olleet esillä SAK:n palkkapoliittisia linjauksia kuvaavissa asiakirjoissa. SAK on perinteisesti esittänyt palkkapoliittisia tavoitteitaan palkkanormien eli palkankorotusten suuruutta säätelevien ohjenuorien avulla. Niissä on tyypillisesti lähdetty siitä, ettei funktionaalisen tulonjaon tulisi normaalioloissa kehittyä palkansaajaväestön kannalta epäedulliseen suuntaan.

Tarkastelen raportissa samanaikaisesti neljää aihepiiriä: suomalaisen tulopolitiikan historiaa, funktionaalisen tulonjaon kehityksen keskeisiä piirteitä, palkkanormien mukaista palkkakehitystä ja siihen liittyen palkkamalltia. Tulopolitiikan vaiheita periodisoidessani hyödynnän dynaamista funktionaalisen tulonjaon muutoksia kuvaavaa ajanjakson 1962–2014 aineistosta estimoitua yhtälöä, jota voi ainakin tiettyyn rajaan asti pitää myös ay-liikkeen käyttäytymistä kuvastavana yhtälönä.

Yhtälön yhtenä talousteoreettisena kiinnekohtana on ns. skandinaavinen inflaatiomalli, jota on kutsuttu myös EFO-malliksi (Edgren ym. 1973). Ruotsalaiset työmarkkinaekonomistit Gösta Edgren (TCO), Karl-Olof Faxén (SAF) ja Clas-Erik Odhner (LO) kehittivät tarkastelukehikon 1960-luvun lopulla palkkaneuvotteluja hyödyttäväksi välineeksi käyttämällä esikuvana hieman aiemmin Norjassa kehitettyä makromallia (Aukrust 1970). Koska yhtälö sisältää palkkakäyrän virheenkorjaustermiä, sen kuvaamaa käyttäytymistä tulokittaessa voidaan hyödyntää palkkakäyrään liittyvää teoriaa.

Analyysin yksi keskeinen tulos on se, että suomalaisen ay-liikkeen käyttäytyminen muuttui 1990-luvun puolivälissä. Tuolloin alkoi ajanjakso, jota voi kutsua palkkamallin ajanjaksoksi. Muutoksen keskeisenä taustatekijänä oli Euroopan syvenevä rahataloudellinen integraatio, johon Suomikin meni mukaan. Myös suomalainen ay-liike mukautui prosessiin ja siihen liittyneeseen alhaisen inflaation tavoitteeseen. Mukautuminen näkyi siten, että funktionaalista tulonjakoa kuvastava palkkojen osuus vakiintui ajanjaksolla 1995–2007 tasolle, joka oli selvästi aiempaa matalampi.

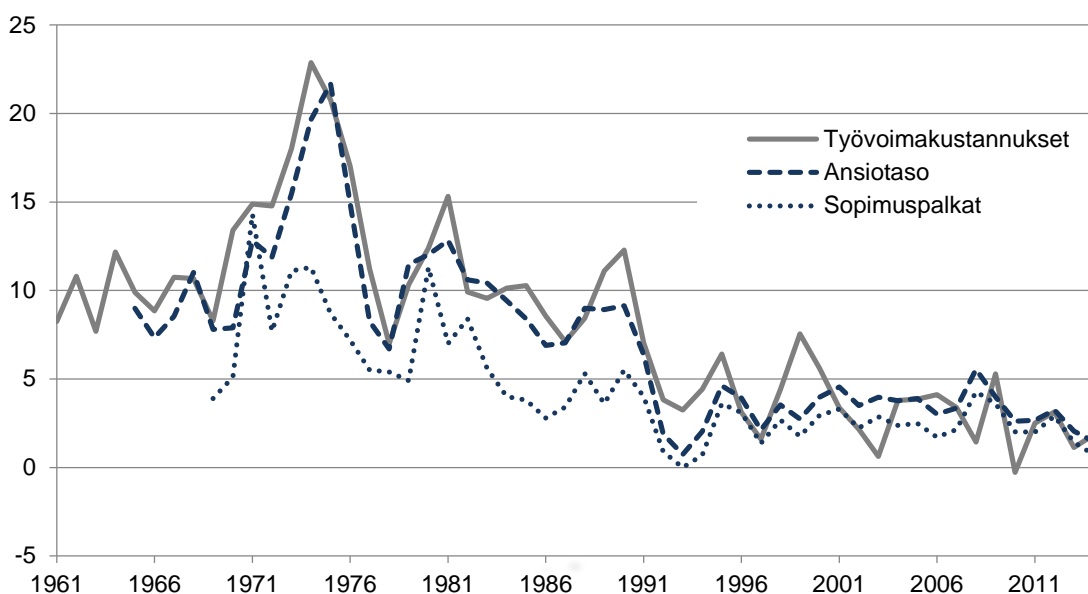
Mikäli ay-liikkeen käyttäytyminen olisi perustunut perinteiseen suomalaiseen tulonjakosykliin, devalvaatio-sykliin, olisi voinut odottaa, että työvoimakustannusten nousu olisi 1990-luvun alkupuolella tapahtuneen markan devalvoitumisen takia voimistunut 1990-luvun puolivälissä toteutunutta selvästi enemmän. Ay-liike kuitenkin irtaantui 1990-luvun puolivälissä perinteisen devalvaatio-syklin mukaisesta käyttäytymisestä.

Suomalaiseen kilpailukykykeskusteluun suhteutettuna edellä esitetty tulkinta saattaa tuntua oudolta. Onhan keskustelun pääjuonteena ollut hintakilpailukyvyyn heikkouden ja heikentymisen korostaminen. Raportissa kommentoin joiltakin osin viimeaikaista kilpailukykykeskustelua Suomessa.

2 MITÄ ON PALKKAMALTTI?

Viimeiset kaksikymmentä vuotta ovat olleet Suomen taloushistoriassa monessa suhteessa poikkeuksellista aikaa. Nimellisten kustannusten nousu on ollut historiaan verrattuna varsin hidasta. Tämä ei ole ollut ai-noastaan suomalainen ilmiö, mutta kehitykseen Suomessa on liittynyt erityispiirteitä. Kuviossa 1 hidastumista on havainnollistettu kolme eri indikaattoria käyttämällä. Niiden antama kuva kustannuskehityk-sen pääpiirteistä on erityisesti viimeisten kahdenkymmenen vuoden osalta samankaltainen. Toki joinakin vuosina esimerkiksi ansiotasossa ja työvoimakustannuksissa on voinut olla kehityseroja, koska työnantajan sosiaaliturvamaksuja on muutettu. Huomionarvoista on myös se, että ansiotason vaihtelut ovat viimeisten kahdenkymmenen vuoden aikana noudatelleet aiempaa tiiviimmin sopimuspalkkojen vaihteluita.

KUVIO 1. ANSIOTASON JA SOPIMUSPALKKOJEN MUUTOKSET (KAIKKI PALKANSAAJAT) SEKÄ TYÖVOIMAKUSTANNUSTEN MUUTOKSET TEHDASTEOLLISUUDESSA 1961–2014.

Huomaus: Ansiotasoindeksin muutokset ovat ajanjaksolta 1965–2014, sopimuspalkkaindeksin muutokset ajanjaksolta 1969–2014. Työvoima-kustannukset kuvaavat palkansaajakorvauksia palkansaajan tekemää työtuntia kohti.

Lähde: Tilastokeskus, Kansantalouden tilinpito, Ansiotasoindeksi.

Vaikka nimellisten työvoimakustannusten alhaista nousua on luontevaa pitää osoituksena palkkamaltista ainakin historiallisessa vertailussa, palkkamaltin määrittely ei kuitenkaan ole suoraviivaista. Nimellisten työvoimakustannusten yli kymmenen prosentin nousu ei välttämättä ole osoitus ei-maltillisesta työvoima-kustannusten noususta. Arvioon vaikuttavat esimerkiksi inflaation, erityisesti kansainvälisen inflaation, suu-ruus ja työn tuottavuuden kasvun riipeys.

Ehkä yleisimmin käytetty tapa määritellä palkkamaltti on kuitenkin ollut liittää se alhaisen inflaation tavoit-teluun ja alhaiseen työvoimakustannusten nousuun. Kun palkkamaltti on haluttu liittää osaksi hintakilpai-lukykytarkasteluja, maltti on usein vielä samaistettu yksikkötyökustannusten eli työn tuottavuudella korjat-tujen työvoimakustannusten maltillisiksi arvioituun kehitykseen. Kehitys on ollut maltillista, jos nimellisten työvoimakustannusten nousu on pysynyt työn tuottavuuden kasvun antamissa rajoissa. Tuolloin yksikkö-työkustannukset ovat joko pysyneet ennallaan tai laskeneet. Hintakilpailukyvyyn kannalta on oleellista, min-kälaista kehitys on ollut kilpailijoihin verrattuna.

Palkkamaltin luonnehdinnoissa on voitu lähteä liikkeelle myös yritysten keskimääräisestä kannattavuudesta. Empiirissä tarkasteluissa kannattavuuden muutoksia on yleensä kuvattu funktionaalisen tulonjaon muutosten eli reaalisten yksikkötyökustannusten avulla. Jos palkansaajakorvausten osuus arvonlisäyksestä esimerkiksi teollisuudessa on laskenut, se on ollut osoitus yritysten keskimääräisen kannattavuuden parantumisesta. Tätä voidaan pitää osoituksena maltillisesta kustannuskehityksestä. Kilpailukykytarkastelut tuovat tarkasteluihin ja luonnehdintoihin lisäpiirteitä.

Palkkamaltili EU:n talouspoliittisena tavoitteena

Koska Suomi on EU-maana osallistunut viimeisten kahdenkymmenen vuoden aikana tiivistyneeseen rahataloudelliseen integraatioon, EU:n puitteissa käytetyllä palkkamaltin määritelmällä on ollut merkitystä myös Suomessa. Vaikka EU:n raporteista ei löydykään yhtä tapaa määritellä palkkamaltili, niissä toistuvat samankaltaiset tavat.

Euroopan rahataloudellisessa yhdentymisessä talous- ja rahaliitto EMUn syntyminen on ollut historiallinen tapahtuma. Koska alhaiseen inflaatioon pyrkiminen on alusta alkaen ollut EMUssa keskeinen talouspoliittinen tavoite, ei ole yllätys, että palkkamaltilia luonnehdittaessa on tavallisesti lähdetty liikkeelle nimellisistä yksikkötyökustannuksista. Palkkamaltilia tarkasteltaessa on voitu kiinnittää huomio kuitenkin myös funktionaaliseen tulonjakoon. Sen lisäksi palkkamaltin syitä tarkasteltaessa on voitu kiinnittää huomio käyttäytymismuutoksiin.

Nämä kolme seikkaa nousivat näkyvästi esiin muun muassa Euroopan komission kesäkuussa 2002 antamassa tiedonannossa *The euro area in the world economy - developments in the first three years (European Commission 2002)*. Sen työmarkkinoita käsittelevän jakson yhteenvedossa (sivu 19) todetaan:

“In summary, despite an increase in 2001 nominal unit labour cost inflation in the euro area as a whole has fallen. Moreover, despite a marked reduction of unemployment over the past few years, up to date there have been few signs of a significant re-acceleration of nominal unit labour cost growth in the area as a whole. ... However, all in all, the early years of EMU, including several years of the run-up to monetary union, have seen an impressive amount of nominal wage moderation, which can hardly be explained without recourse to changes in underlying behavioural relations.

Corroborating evidence for overall wage moderation is to be found in the evolution of real product wages adjusted for productivity. Obviously, in its simplest form, this boils down to the analysis of real unit labour cost developments, mirroring changes in the share of labour in total income. “

“Vuonna 2001 tapahtuneesta kasvusta huolimatta yksikkötyökustannusten nousu on euroalueella kokonaisuudessaan hidastunut. Lisäksi viime vuosina toteutuneesta työttömyyden selvästä laskusta huolimatta on euroalueella kokonaisuudessaan ollut vain vähäisiä merkkejä yksikkötyökustannusten nousun vauhdittumisesta uudestaan... Kaiken kaikkiaan EMUn alkuvuosia on hallinnut merkittävä nimellisillä yksikkötyökustannuksilla mitattu palkkamaltili, jota tuskin voidaan selittää ottamatta huomion käyttäytymismuutoksia.

Lisävahvistusta palkkamaltista antaa työn tuottavuuteen suhteutettujen reaali-palkkojen eli reaalisten yksikkötyökustannusten kehitys.” (kirjoittajan vapaa käänös).

Palkkamaltin syitä tarkasteltaessa komission tiedonannossa otetaan esille käyttäytymisen muutos mutta ei mainita toimijoita, jotka ovat voineet vaikuttaa työvoimakustannuksiin. On kuitenkin ilmeistä, että Euroopan komissiossa pidetään ay-liikettä yhtenä keskeisenä toimijana.

Tässä raportissa lähdetään siitä, että suomalainen ay-liike on vaikuttanut keskimääräiseen palkkakehitykseen ja sen tähden myös nimellisten yksikkötyökustannusten ja funktionaalisen tulonjaon kehitykseen. Se ei ole yksistään määrännyt kehityksen suuntaa mutta on vaikuttanut siihen. Jos halutaan tutkia palkkamalttia tästä lähtökohdasta, tarvitaan tietoa ay-liikkeen käyttäytymistä ohjaavista tavoitteista.

3 MITKÄ TAVOITTEET OVAT OHJANNEET SUOMALAISEN AY-LIIKKEEN PALKKAVAATIMUKSIA?

Suomalainen ay-liike on perinteisesti liittänyt palkkatavoitteensa funktionaalisen tulonjaon kehitykseen (Sauramo 2004a; 2004b, 2004c). Jo vuonna 1956 SAK luonnehti edustajakokouksessaan reaaliansioiden muutosten ja työn tuottavuuden kehityksen välistä yhteyttä seuraavasti:

”Viime vuosien palkkapolitiikan suurin periaatteellinen saavutus on se, että ammattiyhdistysliikkeen ponnistuksilla on voitu hankkia yleisempikin hyväksyminen sille, että reaali-palkkojen on seurattava kansantulon nousua ja työn tuottavuudessa tapahtuvaa kehitystä.” (SAK 1956, 25).

SAK esitti palkkapolitiittisena kannanottonaan, että

”Käytännön ratkaisuna on pyrittävä siihen, että palkkakehitys eri aloilla suunnilleen noudattaisi työn tuottavuuden kansantalouden puitteissa tapahtuvaa kokonaiskehitystä. Tämän ohella on kuitenkin sallittava sellainen kehitys, että parhaiden tuottavilla ja pitemmälle rationalisoiduilla työaloilla voi ansioiden kehitys olla keskimääräistä nopeampaa.” (SAK 1956, 26).

Eri aikoina funktionaaliseen tulonjakoon liitetyt palkkapolitiittiset tavoitteet on kuitenkin voitu muotoilla eri tavoin. Esimerkiksi SAK:n vuoden 1991 edustajakokouksessa hyväksymässä sopimuspolitiittisessa selonteos- sa todetaan (SAK 1991, 33):

”Työvoimakustannusten nousun tulee pääsääntöisesti noudattaa vientihintojen nousun ja avoimen sektorin tuottavuuden kasvun yhteismäärän perusteella syntyvää jakovaraa. Tällöin on huomioitava taloudellisen tilanteen vaihtelut ja SAK:n perustavoitteiden toteutuminen.”

Tavoitteena on pyrkiä palkankorotuksiin, jotka pitävät funktionaalisen tulonjaon muuttumattomana vientiteollisuudessa. Ajatuksena on, että vientiteollisuus toimii palkkajohtajana, joka määrittää palkankorotusten muutosvauhdin myös talouden suljetulla sektorilla. Palkkakustannusten nousua vastaava hintojen nousu pitää funktionaalisen tulonjaon muuttumattomana myös suljetulla sektorilla. Taloudellisen tilanteen vaihtelut voivat kuitenkin antaa syyä olla noudattamatta tätä palkkanormia.

Palkkanormi perustuu EFO-malliin. Ruotsissa työmarkkinajärjestöt sopivat EFO-mallin käyttämisestä niiden välisissä palkkaneuvotteluissa. Suomessa näin ei sovittu, mutta työmarkkinajärjestöt omaksuivat sen mukaisen ajattelutavan. SAK:n asiakirjoissa EFO-mallin vaikutus alkoi näkyä 1970-luvulla (Sauramo 2004b, 15; Pekkarinen ja Vartiainen 1995, 271–272).

EFO-malli vaikutti Suomessa 1970-luvulla oleellisesti myös makrotaloudelliseen hinta- ja palkkatutkimukseen. Molanderin, Aintilan ja Salomaan tutkimus (Molander ym. 1970) on ensimmäinen EFO-mallia hyödyn- tävä suomalainen hinta- ja palkkakehityksen analyysi. Tutkimuksella oli myös suora linkki tulopolitiikkaan, koska sen tavoitteena oli tarkastella Liinamaa I -sopimuksen vaikutuksia hinta- ja palkkatasoon. EFO-mallin merkitystä tulopolitiikan kannalta korosti se, että mallin normatiivinen käyttö tulopolitiikassa perustui uudenlaiseen palkkanormiin. EFO-normissa yhdeksi peruslähtökohdaksi otetaan työn tuottavuuden kasvu avoimella sektorilla eikä koko kansantalouden keskimääräinen tuottavuuden kasvu. EFO-mallin mukaan avoimen sektorin tuottavuuden ja hintatason muutosten summa määrittää vakaan talouskehityksen kanssa sopusoinnussa olevan nimellisansioiden palkankorotusvaran, mikäli lähtötilanteessa ollaan tasapainossa.

EFO-mallin mukainen ajattelu hallitsi suomalaista palkkapolitiittista keskustelua 1970-luvulla ja vielä 1980-luvullakin. Kansainvälisen talouden epävakaus, jonka oleellinen osa oli voimakas inflaatio, teki EFO-normin käyttämisen kuitenkin erittäin hankalaksi. Epävakaissa oloissa normin noudattaminen saattoi vakauttamisen asemasta ylläpitää epävakautta. Tästä saatiin Ruotsissa kokemuksia heti 1970-luvun alkuvuosina. Huonot kokemukset vähensivät EFO-mallin merkitystä Ruotsissa oleellisesti. Kokemusten saamisen jälkeen sitä hyödynnettiin lähinnä työmarkkinajärjestöjen sisäisissä keskusteluissa, vaikka se saattoi joskus olla esillä palkkaneuvotteluissakin (Faxén ym. 1988, 430). Lopulta EFO-normin käytöstä luovuttiin kokonaan, mutta 1990-luvulla sen kaltaiseen ajatteluun palattiin uudestaan ns. teollisuussopimuksen solmimisen yhteydessä.

Suomessakin kritiikki EFO-normia kohtaan alkoi kasvaa, mutta kuten edellä nähtiin SAK tukeutui vielä vuonna 1991 sopimuspoliittisessa selonteossa EFO-normiin, vaikka sitä myös kritisoitiin. Selonteossa korostetaan rahataloudellista epävakautta keskeisenä tekijänä, joka oli vaikeuttanut EFO-normin seuraamista (Sauramo 2004b, 18).

Tiivistyvä eurooppalainen integraatio alkoi vaikuttaa SAK:n linjauksiin 1990-luvun puolivälissä. Erityisesti Suomen meneminen mukaan rahaliittoon muovasi tavoitteenasettelua. Muutos on dokumentoitu vuoden 2001 edustajakokouksessa hyväksytyssä *Sovitaan yhdessä* -asiakirjassa seuraavasti (SAK 2001, 18):

”Sopimustoiminnalle on olennaista se, miten euro-alueella kestävästi sovittaudutaan matalaan inflaatioon, joka koskee talouden kaikkia osapuolia: työmarkkinoita, yrityksiä, niiden omistajia ja työntekijöitä sekä julkista valtaa.

Talouden tasapainoisen kehityksen ja hintakilpailukyvyyn kanssa yhteensopivaa palkkojen ja muiden työvoimakustannusten nousuvaraa osoittavana ohjenuorana voidaan pitää kansantalouden keskimääräistä työn tuottavuuden kasvua ja Euroopan keskuspankin asettamaa inflaatiotavoitetta.”

Asiakirjassa korostetaan matalaan inflaatioon sopeutumisen tärkeyttä. Samalla SAK tukee sellaista palkanormia, jossa kansantalouden keskimääräisen tuottavuuden kasvun lisäksi palkankorotusvaraa määrittää Euroopan keskuspankin asettama inflaatiotavoite. Inflaatiotavoitteeseen ankkuroitua palkanormia oli tarkasteltu jo aiemmin muun muassa Tulopoliittisen selvitystoimikunnan (TUPOSETO) inflaatioreportissa (TUPOSETO 1995; Sauramo 2004b, 20-21).

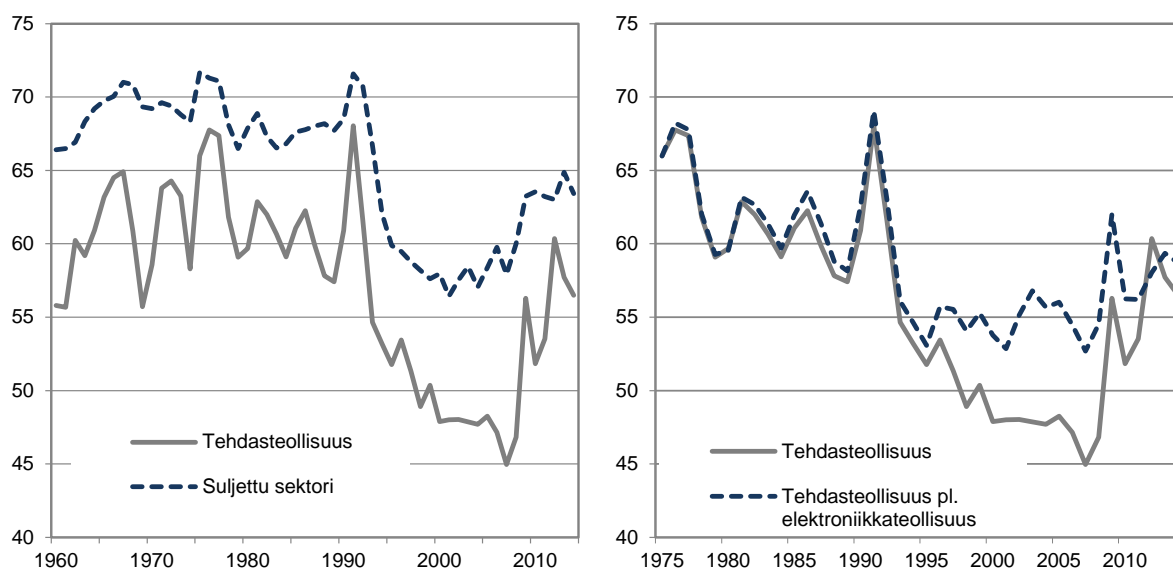
SAK:n eri vuosikymmenillä hyväksymiä palkkapolitiittisia tavoitteita yhdistää se, että tavoitteet on kytketty funktionaaliseen tulonjakoon. Tavoitteet on esitetty siten, että ne voidaan tulkita tietyn palkanormin tukemiseksi. SAK:n tukemat palkanormit eivät ole olleet poikkeuksellisia vaan omana aikanaan yleisimmin keskustelussa esillä olleita normeja. SAK:n perustavoitteena on tyypillisesti ollut se, että funktionaalisen tulonjaon pitäisi vähintään pysyä muuttumattomana tai että palkansaajien saaman osuuden tulisi kasvaa. Tämä periaate ei kuitenkaan ole jäykkä. Taloudellinen tila voi antaa aiheen poiketa normin mukaisesta palkanmuutoksesta.

Ei ole itsestään selvää, mihin palkanormiin tukeutuminen on hyödyllisin tapa kuvata funktionaalisen tulonjaon ja työvoimakustannusten kehityssuuntia Suomessa. Jatkossa hyödynnetään EFO-mallia, eli talous jaetaan avoimeen ja suljettuun sektoriin. Tämä ei tarkoita sitä, että tarkastelut perustuisivat oletukseen siitä, että EFO-malli olisi ollut aina paras mahdollinen tapa kuvata työvoimakustannusten muutoksia Suomessa. Se kuitenkin mahdollistaa työvoimakustannusten vivahteikkaan analyysin ja myös EFO-mallin toimivuuden tarkastelun. Vaikka tässä raportissa kustannuskilpailukyky ei olekaan keskeisimpänä kiinnostuksen kohteena, jako avoimeen ja suljettuun sektoriin myös tarjoaa parhaat edellytykset kommentoida joitakin suomalaisen kilpailukykykeskustelun piirteitä.

4 FUNKTIONAALINEN TULONJAKO JA TYÖTTÖMYYS: OLEELLISIA KEHITYSPIIRTEITÄ

Funktionaalinen tulonjako ei ole Suomessa pysynyt vakaana. Erityisesti vientiteollisuudessa vaihtelut ovat perinteisesti olleet voimakkaita (kuvio 2). Tähän ovat vaikuttaneet oleellisesti kansainväliset suhdanteet, jotka ovat heilutelleet Suomen tavaravientiä ja myös vientihintoja. Ulkomaisten tekijöiden lisäksi vaihteluja ovat vahvistaneet erityistekijät, joista tärkein on ollut Suomessa harjoitettu valuuttakurssipolitiikka. Suljetulla sektorilla funktionaalisen tulonjaon vaihtelut ovat olleita vähäisempiä, mutta molemmilla sektoreilla palkkojen osuus laski 1990-luvun alkuvuosina selvästi.

KUVIO 2. FUNKTIONAALINEN TULONJAKO TEHDASTEOLLISUUDESSA, SULJETULLA SEKTORILLA JA TEHDASTEOLLISUUDESSA ILMAN ELEKTRONIikkATEOLLISUUTTA 1960–2014.

Huomautus: Funktionaalista tulonjakoa on mitattu palkansaajakorvausten osuudella bruttoarvonlisäyksestä.

Suljettuun sektoriin kuuluvat seuraavat toimialat: F (rakentaminen), G (kauppa), H (kuljetus ja varastointi), I (majoitus- ja ravitsemistoiminta), J (informaatio ja viestintä), K (rahoitus- ja vakuutustoiminta).

Lähde: Tilastokeskus, Kansantalouden tilinpito.

Tehdasteollisuudessa lasku kuitenkin jatkui. Tämä johtui viime kädessä Nokiasta. Nokian ja muun elektroniikkateollisuuden nousun vaikutus oli niin suuri, että se muovasi koko tehdasteollisuuden kehityslukuja. Palkkojen osuuden lasku jatkui lähes yhtäjaksoisesti aina vuoteen 2008 asti eli koko Nokian menestysvuosien ajan. Nokian kriisiytyminen näkyi palkkojen osuuden rajuna nousuna koko tehdasteollisuudessa (kuvio 2).

Jos elektroniikkateollisuus poistetaan tehdasteollisuudesta, funktionaalinen tulonjako pysyy muussa tehdasteollisuudessa laskun jälkeen suhteellisen vakaana vuoteen 2008 asti (kuvio 2). Siten Nokian avulla voidaan selittää palkkojen osuuden laskun jatkuminen koko tehdasteollisuudessa mutta ei 1990-luvun alussa tapahtunutta palkkojen osuuden laskua eikä aiempaa matalamman tason vakiintumista.

Lamavuosina tehdasteollisuudessa tapahtunutta palkkojen osuuden laskua selittää markan devalvoitumisen ohella muun muassa poikkeuksellisen voimakas työn tuottavuuden kasvu. Useissa tutkimuksissa sen keskeisenä syynä on pidetty ns. luovaa tuhoa: tehottomien toimipaikkojen kuolemista (esim. Kyyrä ja Mali-

ranta 2008; Böckerman ja Maliranta 2012). Palkkojen osuus ei kuitenkaan olisi laskenut voimakkaasti, ellei työvoimakustannusten nousu olisi hidastunut selvästi.

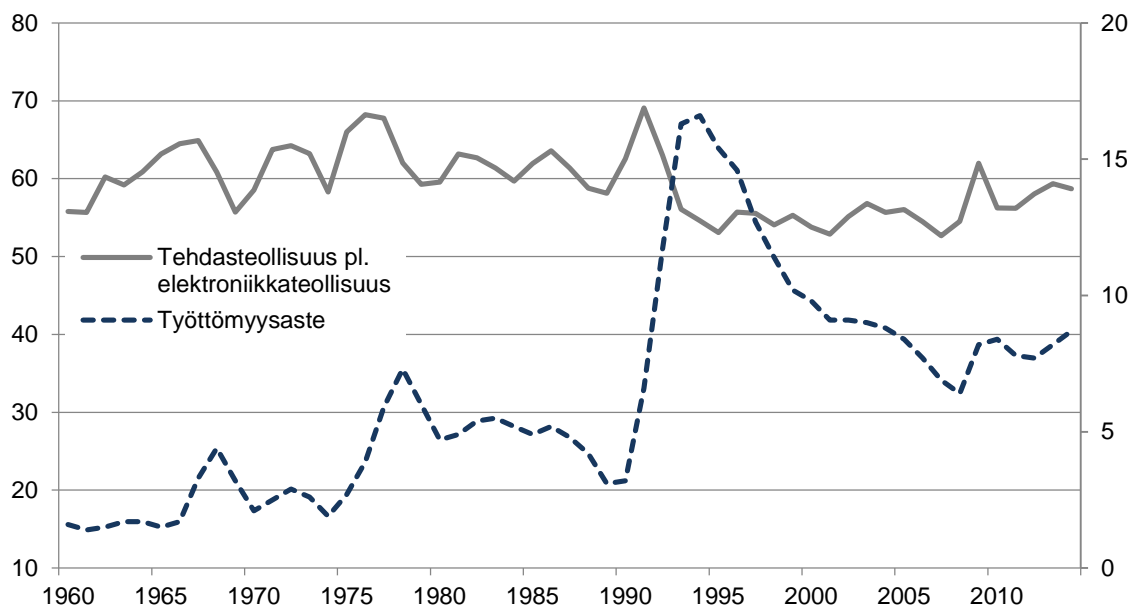
Jos lähdetään siitä, että suomalainen ay-liike on voinut vaikuttaa funktionaaliseen tulonjakoon, herää kysymys, miksei se reagoanut voimakkaammin 1990-luvun alussa tapahtuneeseen palkkojen osuuden laskuun.

Koska Nokian kultakausi ei selvästikään vaikuttanut ay-liikkeen palkkavaatimuksiin, jatkossa kiinnitetään erityishuomio siihen osaan tehdasteollisuutta, johon ei kuulu elektroniikkateollisuus. Kehitys on ollut poikkeuksellista myös tällä toimialalla, koska palkkojen osuus ei kääntynyt 1990-luvun alun laskun jälkeen uuteen nousuun ennen vuotta 2008.

Funktionaalinen tulonjako ja työttömyys: palkkakäyrä

Palkkojen osuuden pysyväisluonteista laskua saattavat selittää jotkut Suomen taloushistoriassa uudet poikkeukselliset tekijät. Vaikka jo palkkojen osuuden pysyväisluonteinen lasku tekee 1990-luvusta Suomen taloushistoriassa poikkeuksellisen, vuosikymmenen ainutlaatuisuutta korostaa erityisesti työttömyyden nouseminen ennätystasolle ja sen vakiintuminen aiempaa korkeammalle tasolle (kuvio 3). Olisi yllättävää, jos näillä kahdella piirteellä ei olisi minkäänlaista keskinäistä riippuvuutta. Joukkotyöttömyys on saattanut kuvastua paitsi suomalaisen ay-liikkeen palkkavaatimuksissa myös funktionaalisen tulonjaon kehityksessä.

KUVIO 3. FUNKTIONAALINEN TULONJAKO TEHDASTEOLLISUUDESSA (PL. ELEKTRONIIKKATEOLLISUUS) JA TYÖTTÖMYYSASTE 1960–2014.

Lähde: Tilastokeskus, Kansantalouden tilinpito, Työvoimatutkimus.

Riippuvuudesta on olemassa runsaasti taloustieteellistä tutkimusta, joka on voinut perustua erilaisiin teoriaperinteisiin. Osa on saattanut tukeutua taloustieteen valtavirtaan, osa jälkikeynesiläisiksi tai marxilaisiksi luonnehdittaviin lähestymistapoihin (esim. Blanchflower ja Oswald 1995, 160-162; Rowthorn 1977). Kaikkia lähestymistapoja yhdistää se, että ammattiliitot saattavat vaikuttaa oleellisesti palkkaratkaisuihin. Valtavirtaan kuuluvissa peliteoreettisissa ammattiliittomalleissa palkkaneuvottelujen tulosta kuvataan *palkkakäyrällä*, joka määrittää (vaatimus)reaalipalkan eri tekijöiden funktiona. Niistä tärkeä on työttömyys. Mitä alhaisemmalla tasolla työttömyys on, sitä paremmat edellytykset ammattiliitoilla on vaatia lisää palkkaa.

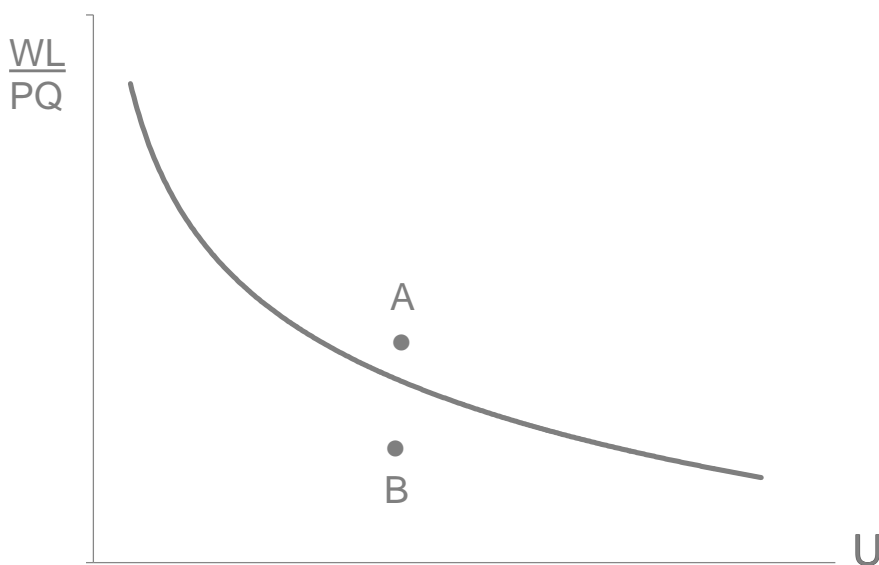
Tuolloin yrityksillä on työvoimaa hankkiessaan vähemmän vaihtoehtoja. Työttömyyden lisäksi palkkavaatimuksiin voivat vaikuttaa esimerkiksi työttömyyskorvauksen taso ja verokiila (esim. Layard ym. 1991).

Vaikka palkkavaatimus kuvataan tavallisesti reaali-palkkatavoitteen avulla, siihen voidaan sisällyttää myös työn tuottavuus ja kuvata palkkavaatimus kakunjakotavoitteena eli funktionaalista tulojakoja koskevana tavoitteena. Tuolloin palkkakäyrä voidaan esittää muodossa

$$(1) \quad WL/PQ = f(U, Z),$$

jossa muuttuja WL/PQ kuvaa palkkojen osuutta arvonlisäyksestä, muuttuja U työttömyyden määrää ja muuttujavektori Z muita jakotavoitteeseen vaikuttavia tekijöitä. Yhtälössä (1) työttömyyden kasvu alentaa tavoitteellista palkkojen osuutta. Palkkakäyrä voi olla esimerkiksi kuvion 4 esittämää tyyppiä.

KUVIO 4. PALKKAKÄYRÄ

Palkkakäyrä kuvaa neuvottelutasapainoa neuvotteluosapuolten välillä. Jos tietyllä työttömyyden tasolla palkkojen osuus on alhaisempi kuin palkkakäyrän mukainen ammattiliiton tavoitteleva osuus, ei olla tasapainossa. Siksi ammattiliitto haluaa nostaa palkkojen osuutta. Toisaalta jos osuus on korkeampi, ammattiliitto on valmis hyväksymään palkkojen osuuden laskun.

Palkkakäyrän taustalla olevan teorian mukaan ammattiliitot ottavat palkankorotusvaatimuksia asettaessaan huomioon samanaikaisesti työttömyyden ja funktionaalisen tulojaon tason. Jos vallitseva työttömyyden ja funktionaalisen tulojaon taso vastaa palkkakäyrän mukaista tasapainoa, ammattiliitolla ei ole tarvetta muuttaa funktionaalista tulojakoja.

Tuolloin ammattiliitolle sopii se, että palkankorotukset noudattavat jotakin funktionaalisen tulojaon ennallaan pitävää palkanormia. Täten palkkakäyrän mukaiselle palkkojen osuudelle ja palkanormin mukaiselle palkkojen muutokselle saadaan yhteys: se, missä pisteessä esimerkiksi kuviossa 4 ollaan, vaikuttaa siihen, kuinka ammattiliitot suhtautuvat jonkun palkanormin mukaiseen palkankorotukseen. Jos esimerkiksi ollaan pisteessä A eli ollaan palkkakäyrän yläpuolella, ammattiliitot hyväksyvät palkkojen osuuden laskun, eli ne tyytyvät vähempään kuin funktionaalisen tulojaon ennallaan pitäviin palkankorotuksiin. Toisaalta jos

ollaan pisteessä B, ammattiliitot haluavat palkkojen osuuden nousevan, eli ne eivät ole tyytyväisiä funktio-naalisen tulonjaon ennallaan pitäviin palkankorotuksiin.

Palkkakäyrää hyödyntämällä voidaan kysyä, selittääkö pysyväisluonteisen palkkojen osuuden laskun Suomessa työttömyysasteen pysyväisluonteinen nousu. Kysymykseen vastaamiseksi tarvitaan suomalaisella aineistolla estimoitu palkkakäyrä.

5 PALKKAKÄYRÄ, EFO-NORMI JA FUNKTIONAALISEN TULONJAON KEHITYS VIENTITEOLLISUUDESSA

Jos palkkakäyrän estimointi perustetaan EFO-malliin, palkkakäyrä kannattaa estimoida vientiteollisuudelle. Koska EFO-mallin mukaan vientiteollisuus toimii palkkajohtajana, kustannusten kehityksen tarkastelussa oleelliseksi tulee avoimen ja suljetun sektorin palkka-palkka -kytkentöjen eli työvoimakustannusten kehityserojen vertailu. Vaikka vientiteollisuutta edustavat sopimusalat eivät aina olekaan olleet Suomessa palkkajohtajia, niiden merkitys on ollut niin suuri, että EFO-normin valinnalle löytyvät riittävän vahvat perusteet.

Kun SAK tuki esimerkiksi vuonna 1991 EFO-normin käyttöä, se samanaikaisesti liitti kantaansa lisäyksen eli taloudellisen tilanteen huomioon ottamisen tärkeyden normia sovellettaessa. Työvoimakustannusten empiirisessä tutkimuksessa taloudellinen tila ja sen vaihtelut voidaan ottaa huomioon estimoimalla malleja, jotka sisältävät palkkakäyrän. EFO-normia hyödyntävissä tarkasteluissa tulee aluksi analysoida, kyetäänkö avoimelle sektorille estimoimaan tilastollisilta ominaisuuksiltaan riittävän hyvä palkkakäyrä. Jos kyetään, sitä voidaan käyttää osana dynaamista funktionaalisen tulonjaon muutoksia avoimella sektorilla kuvaavaa mallia.

EFO-mallin mukaan työvoimakustannukset suljetulla sektorilla noudattavat avoimen sektorin kehitystä. Tätä EFO-mallin piirrettä voidaan tarkastella erikseen.

Palkkakäyrä vientiteollisuudessa

Seuraavaksi esitettävät tulokset palkkakäyräestimoinneista perustuvat kuvion 3 esittämiin aikasarjoihin työttömyysasteesta ja funktionaalista tulonjaosta tehdasteollisuudesta, joka ei kuitenkaan sisällä elektroniikkateollisuutta. Elektroniikkateollisuuden pois jättämistä voi perustella kuviolla 2. Suomalainen ay-liike ei ole ottanut palkkavaatimuksia asettaessaan huomioon työn tuottavuuden kehitystä elektroniikkateollisuudessa. Tämä tulkinta saa tukea myös jäljempänä esitettävästä tilastollisesta analyysistä.

Estimoitaessa palkkakäyriä aikasarja-aineistoja hyödyntämällä, voidaan lähteä siitä, että palkkakäyrä, jos se estimoituu, on pitkän aikavälin tasapainorelaatio. Palkkakäyrää voi pitää yhteisintegroituvuusrelaationa, joka määrittää jonkun dynaamisen mallin virheenkorjaustermin.

Tavanomaisten Dickey-Fuller -testien perusteella työttömyysastetta ja palkansaajakorvausten osuutta voidaan pitää epästationaarisina $I(1)$ -muuttujina. Oleellinen tulos on, että käytettäessä estimointiperiodina ajanjaksoa 1962–2014 muuttujat ovat yhteisintegroituneita (viiden prosentin merkitsevyytasolla) testauksen perustuessa ns. Johansenin menetelmään. Siten palkkakäyrä yhteisintegroituvuusrelaationa estimoituu. Se on muotoa

$$(2) \quad \ln(WL/PQ) = 4,25 - 0,08\ln(U), \\ (0,018)$$

jossa $\ln(WL/PQ)$ on palkansaajakorvausten osuuden ja $\ln(U)$ työttömyysasteen luonnollinen logaritmi. Sulussa oleva luku on estimaatin keskivirhe.

Palkkakäyrässä huomionarvoista on se, että palkansaajakorvausten osuuden jousto työttömyysasteen suhteen (-0,08) on hyvin lähellä Blanchflowerin ja Oswaldin (1994,1995) universaaliksi luonnehtimaa vakiota -0,1. Se on saatu tulokseksi hyvin erilaisia aineistoja käytettäessä (Nijkamp ja Poot 2005). Suomessa Par-

janteen (1997) ja Pekkarisen (2001) tutkimukset ovat kansainvälisesti vertailukelpoisimmat mikroaineistoihin perustuvat analyysit. Parjanne sai tuloksiksi -0,05:n ja -0,15:n välillä olevia joustoja, Pekkarinen päätyi -0,04:n suuruiseen joustoon (ks. myös Kyyrä 1999; Hynninen ja Maczulskij 2013).

Palkkakäyrän estimoituminen sopii siihen, että palkoista on sovittu tulopolitiikan aikakaudella useimmiten keskitetysti. Jos kuitenkin funktionaalisen tulonjaon kehitystä vientiteollisuudessa kuvaavaan sarjaan olisi sisällytetty luvut elektroniikkateollisuudesta, palkkakäyrä ei olisi estimoitunut. Työttömyysasteen muutokseen suhteutettuna funktionaalisen tulonjaon vaihtelut olisivat olleet liian epäsäännöllisiä.

Estimoitaessa funktionaalisen tulonjaon muutosta kuvaava virheenkorjausmalli selittämällä palkansaajakorvausten osuuden logaritmista differenssiä palkkakäyrän (2) mukaisella virheenkorjaustermillä sekä viivästetyllä työttömyysasteen ja palkansaajakorvausten osuuden logaritmisella differenssillä, saadaan yhtälö

$$(3) \quad \Delta \ln(WL/PQ)_t = -0,01 - 0,39(\ln(WL/PQ) - 4,25 + 0,08\ln(U))_{t-1} - 0,08\Delta \ln(U)_{t-1} + 0,20\Delta \ln(WL/PQ)_{t-1}$$

(-1,1) (-3,4) (-2,3) (2,0)

$$R^2 = 0,55.$$

Selittäjät ovat vakiota lukuun ottamatta tilastollisesti merkitseviä viiden prosentin merkitsevyystasolla. Estimattien alla suluissa olevat luvut ovat t-arvoja.

Funktionaaliseen tulonjakoon vaikuttaa se, ollaanko palkkakäyrän ylä- vai alapuolella. Alapuolella oltaessa syntyy painetta palkkojen osuuden nousuun. Toisaalta jos ollaan yläpuolella, syntyy painetta laskuun. Työttömyysasteen viimeaikainen nousu laskee palkkojen osuutta, mutta palkkojen osuuden nousu vahvistaa nousupainetta. Yhtälö (3) voidaan kirjoittaa myös muodossa

$$(4) \quad \Delta \ln(W)_t = \Delta \ln(P)_t + \Delta \ln(Q/L)_t - 0,39(\ln(WL/PQ) - 4,25 + 0,08\ln(U))_{t-1} - 0,08\Delta \ln(U)_{t-1} + 0,20\Delta \ln(WL/PQ)_{t-1}.$$

Yhtälössä (4) työvoimakustannusten muutoksia selittävät EFO-normin mukaisen jakovaran lisäksi myös talouden tila palkkakäyrän avulla kuvattuna sekä talouden tilan muutos työttömyysasteen ja funktionaalisen tulonjaon muutoksen avulla kuvattuna. Suomalaisista tutkimuksista ei löydy yhtälöön (3) rinnastettavaa vertailukohtaa, mutta siitä, että EFO-malli antaa liian yksinkertaisen kuvan työvoimakustannusten määräytymisestä Suomessa, on olemassa aiempaa tutkimustietoa (aiemmista tutkimuksista ks. Sauramo 2004c, 27).

Yhtälöä (4) voi tulkita siten, että työvoimakustannusten toteutuneessa kehityksessä on kuvastunut edellä esitetty EFO-normiin tukeutuva ammattiliittojen palkkapoliittinen linjaus. Yhtälössä (4) EFO-normin mukainen jakovaran vaikutus on kuitenkin postuloitu eikä estimoitu, eli hintojen ja tuottavuuden muutosten vaikutuksia kuvaavat parametrit oletettiin ykkösiksi. Siitä huolimatta yhtälö (4) kuvastaa joitain oleellisia piirteitä paitsi siitä, mitkä tekijät ovat vaikuttaneet funktionaaliseen tulonjakoon Suomessa myös siitä, mitä tekijöitä suomalainen ay-liike on ottanut huomioon palkkavaatimuksia muodostaessaan. Yhtälöitä (3) ja (4) tulkittaessa niitä voi pitää myös ay-liikkeen toimintaa kuvaavina käyttäytymisyhtälöinä.

Suomalaisessa työvoimakustannusten muutoksia käsittelevässä keskustelussa on näkemyksiä suuntaavana ajattelukehikkona perinteisesti ollut pikemminkin Phillips-käyrä kuin palkkakäyrä. Se, kumpi on hyödyllisempi lähtökohta, on viime kädessä empiirinen kysymys. Jos työvoimakustannusten kehitystä selitettäessä halutaan ottaa huomioon suomalaiseen ay-liikkeen palkkapoliittiset tavoitteet ja sen huomioon ottamat

taloudelliset lähtökohdat, palkkakäyrään ja ammattiliittoteoriaan perustuvat tarkastelut ovat Phillips-käyrään perustuvia tarkasteluja parempia erityisesti yhdessä oleellisessa suhteessa: niissä voidaan ottaa huomioon se, että palkkavaatimuksia asettaessaan ay-liike ottaa samanaikaisesti huomioon sekä työttömyyden tason että funktionaalisen tulonjaon tilan. Phillips -käyräperinteessä huomio kiinnitetään usein pelkästään työttömyyden tasoon.

Suomea koskeissa palkkayhtälötutkimuksissa on estimoitu dynaamisia palkkayhtälöitä, joiden pitkän aikavälin tasapainoratkaisuna on saatu palkkakäyrä. Käyrät kuitenkin perustuvat yhtälöihin, joissa työttömyysaste ja funktionaalisen tulonjaon tila ovat erillisinä selittäjinä (esim. Saikkonen ja Teräsvirta 1985, Honkapohja ym. 1996, Pehkonen 1998, Nymoen ja Rødseth 2003). Tällaisia yhtälöitä voi pitää hybridiyhtälöinä, joissa yhdistyy kaksi perinnettä. Työttömyysaste on perinteisesti ollut tärkein palkkojen muutosten selittäjä Phillipsin käyriä estimoitaessa. Toisaalta funktionaalisen tulonjaon tilaa on hyödynnetty sellaisissa malleissa, joissa korostetaan sitä, että ay-liikkeellä on joku funktionaaliseen tulonjakoon liittyvä tavoite, jonka se ottaa lähtökohdakseen palkkavaatimuksia asettaessaan.

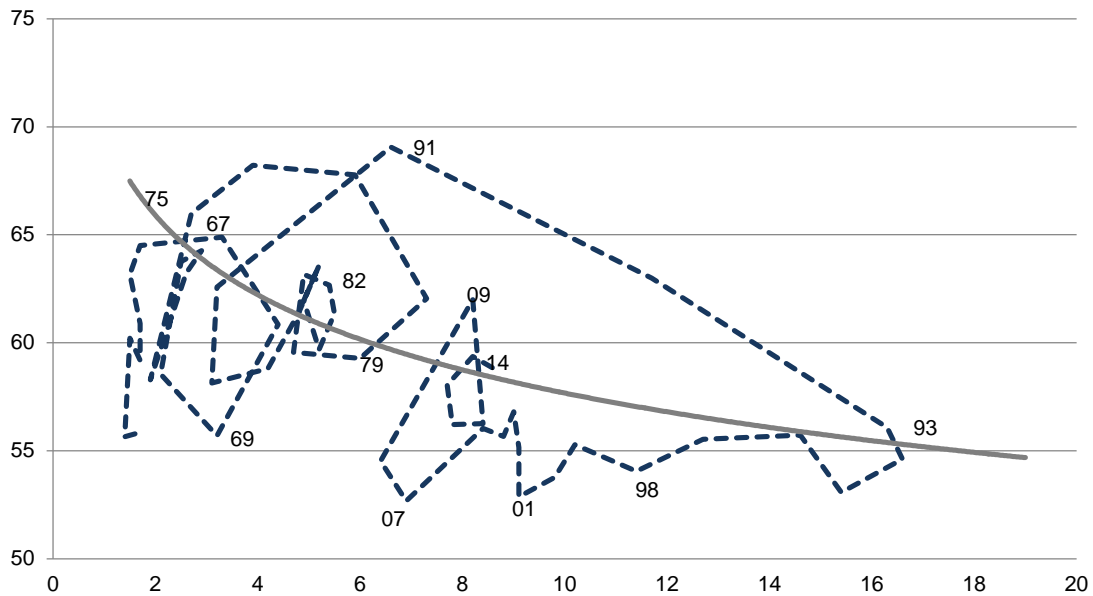
Suomalaisen tulonjakosyklin oleellisia piirteitä

Edellä on korostettu funktionaalisen tulonjaon voimakkaita vaihteluita vientiteollisuudessa ja suurdevalvaatioihin perustuvan valuuttakurssipolitiikan merkitystä vaihteluiden voimistajana. Ei ole yllättävää, että suomalaisessa devalvaatiosykliä koskevassa keskustelussa ja tutkimuksessa 1970-luvusta tuli tärkein vuosikymmen, koska erityisesti vuonna 1967 tehdyn devalvaation vaikutukset olivat selvästi näkyvillä (esim. Korpinen ja Kykkänen 1974; Korkman 1980, 115–119; Pekkarinen ja Vartiainen 1995, 246–251).

Suomalaiseen keskusteluun oleellisesti vaikuttaneen Korpisen ja Kykkäsen artikkelin yksi pääviesti oli, että vuosien 1949, 1957 ja 1967 suurdevalvaatiot olivat olleet keskeisiä Suomen talouden epävakaa kehityksen aiheuttajia. Suurdevalvaatiot eivät olleet taloutta vakauttavia vaan epävakaa kehitystä ruokkivia toimenpiteitä. Ne kiihdyttivät inflaatiota, mihin ay-liike reagoi. Korpinen ja Kykkänen käänsivät inflaation ja devalvaation välisen syy-seuraus -suhteen aiempaan keskusteluun verrattuna päinvastaiseksi (ks. myös Kuusterä ja Tarkka 2012, 449–453).

Palkkakäyrän (2) ja funktionaalisen tulonjaon muutoksia kuvaavan yhtälön (3) avulla voidaan havainnollistaa suomalaisen tulojakosyklin keskeisiä piirteitä. Funktionaalisen tulonjaon ja työttömyyden muutoksia kuvaavassa kuviossa 5 vaihtelut ovat devalvaatiosyklin mukaisesti myötäpäiväisiä. Devalvaatio alentaa palkkojen osuutta eli parantaa yritysten kannattavuutta ja hintakilpailukykyä. Kotimainen kysyntä saattaa aluksi laskea ja työttömyys nousta, mutta viennin kasvu, johon liittyy myös investointien kasvu, saa ennen pitkää aikaan tuotannon ja työllisyyden kasvun. Inflaation kiihtymisen, palkkojen osuuden laskun ja työllisyyden parantumisen takia ay-liikkeen palkkavaatimukset alkavat kuitenkin nousta. Kuvioista 5 nähdään että vuoden 1967 devalvaation seurauksena Suomessa oltiin vuonna 1969 selvästi palkkakäyrän alapuolella. Palkkainflaatio alkoi kiihtyä, mutta palkkakäyrän yläpuolelle siirryttiin vasta vuonna 1975, koska vientihintojen nousu hidasti yritysten kannattavuuden laskua. Vuosina 1976–1977 oltiin selvästi palkkakäyrän yläpuolella. Työvoimakustannusten voimakkaan nousun takia yritysten kannattavuus ja hintakilpailukyky olivat heikentyneet, mikä näkyi myös työttömyyden nousuna. Vuosina 1977–1978 tehdyn devalvaation vaikutus ratkaisevasti siihen, että vientiyritysten kannattavuus ja hintakilpailukyky parantuivat uudestaan. Palkkakäyrän alapuolelle mentiin vuonna 1979 mutta ei niin alas kuin vuonna 1969.

KUVIO 5. TULONJAKOSYKLI SUOMESSA 1960–2014

Devalvaatiosykli antaa tyyliä ja siksi yksinkertaistavan kuvan suomalaisen vientiteollisuuden viennin ja tuotannon vaihteluista, koska vaihteluita muovasivat oleellisesti myös esimerkiksi kansainväliset suhdanteet. Siitä huolimatta se kuvaa osuvasti Suomen taloushistorian tiettyjä vaiheita.

Devalvaatiosykliin perustuvasta ajattelutavasta ei kuitenkaan ole paljoa hyötyä 1990-luvun alan laman jälkeistä aikaa analysoidessa. Kuviossa 5 nähdään, että ajanjaksolta puuttuu devalvaatiosykliin kuuluva sykli. Noin kymmenen vuoden mittaiseen devalvaatiosykliin olisi kuulunut palkkojen osuuden kääntyminen nousuun suhteellisen pian sen jälkeen kun oltiin 1990-luvun alkuvuosina menty palkkakäyrän alapuolelle.

Vaikka 1990-luvun alun lama ei ollutkaan devalvaatiosykliä tyypillinen vientijohtainen taantuma, markan arvo heikkeni laman alussa devalvaation ja kellutuspäätöksen seurauksena selvästi. Kun lisäksi työn tuottavuus kasvoi rajusti, palkkojen osuus laski vuosina 1992–1993 huomattavasti samaan aikaan kun työttömyys kasvoi voimakkaasti. Palkkojen osuuden voimakkaasta laskusta huolimatta pysyttiin palkkakäyrän yläpuolella tai sen tuntumassa, koska työttömyyden rajun nousun takia ay-liike oli valmis tinkimään palkkavaatimuksistaan. Tästä keskitettyä niin sanottua Ihalaisen ja Kahrin ratkaisut (15.11.1991 ja 30.11.1992) olivat hyviä esimerkkejä. Ne perustuivat palkkojen jäädytykseen.

Hintakilpailukyvyyn parantumisen takia Suomen vienti kääntyi nousuun, mikä oli keskeinen syy siihen, että työttömyys kääntyi laskuun. Se, mitä sitten tapahtui, on suomalaisessa taloushistoriassa ainutlaatuista. Vuodesta 1994 lähtien oltiin palkkakäyrän alapuolella, mikä yhtälön (3) perusteella aiheuttaa palkkainei-tä. Koska työttömyys lisäksi laski yhtäjaksoisesti vuoteen 2008 asti, olisi yhtälön (3) perusteella voinut odottaa, että palkkojen osuus olisi kääntynyt nousuun. Se nousi joinakin yksittäisinä vuosina mutta saattoi kääntyä seuraavana vuonna uudestaan laskuun. Vuonna 2007 palkkojen osuus oli matalammalla tasolla kuin kertaakaan aiemmin ajanjaksolla 1960–2007, ja vuosituhannen vaihteessakin se oli selvästi matalammalla tasolla kuin vuonna 1969.

Ajanjakso 1994–2008 on pisin yhtäjaksoinen ajanjakso, jolloin Suomessa oltiin palkkakäyrän alapuolella. Vuonna 2009 tapahtui raju muutos, ja palkkojen osuus nousi yhdessä vuodessa enemmän kuin kertaakaan aiemmin ajanjaksolla 1960–2009. Muutos oli niin suuri, että tuolloin siirryttiin selvästi palkkakäyrän yläpuolelle. Sen jälkeen tapahtui kuitenkin taas jotain ainutlaatuista. Vaikka työttömyys ei juuri noussut,

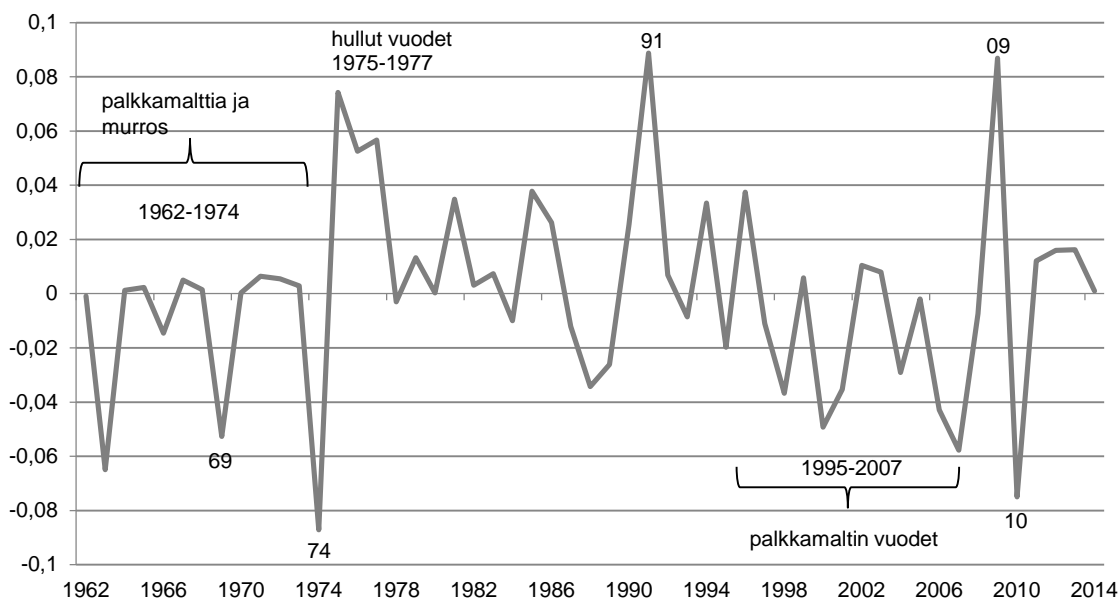
palkkojen osuus laski erittäin rajusti – niin rajusti, että mentiin uudestaan palkkakäyrän alapuolelle. Osuus jäi kuitenkin jonkin verran vuoden 2008 tasoa korkeammalle. Tarkasteluajanjakson päätösvuonna 2014 oltiin palkkakäyrällä.

6 PALKKAMALTIN VUODET SUOMESSA 1962–2014

Jos yhtälön (3) tulkitaan kuvastavan myös ay-liikkeen keskimääräistä käyttäytymistä ajanjaksolla 1962–2014, sitä voidaan hyödyntää etsittäessä tulopolitiikan historiasta palkkamaltin ajanjaksoja. Poikkeamat keskimääräisestä käyttäytymisestä kuvastuvat toteutuneen kehityksen ja yhtälön (3) antaman ennusteen erotuksia kuvaavissa residuaaleissa. Koska yhtälössä kaikki selittäjät ovat yhdellä vuodella viivästettyjä muuttujia, mallin ennuste on yhden askeleen ennuste ja residuaalit kuvaavat ennustevirheitä.

Ennustevirheet tarjoavat mahdollisuuden määritellä palkkamaltilta tavalla, jossa maltilta määritellään suhteessa yhtälön (3) kuvaamaan keskimääräiseen kehitykseen: kustannuskehitys on jonakin vuonna ollut maltillisista, jos palkkojen osuuden nousu on ollut mallin ennustamaa nousua vähäisempää tai osuuden lasku on ollut mallin ennustamaa laskua suurempi. Palkkamaltin vuodet kuvastuvat negatiivisina residuaaleina (kuvio 6).

KUVIO 6. KUSTANNUSKEHITYKSEN POIKKEUSVUODET: RESIDUAALITARKASTELU

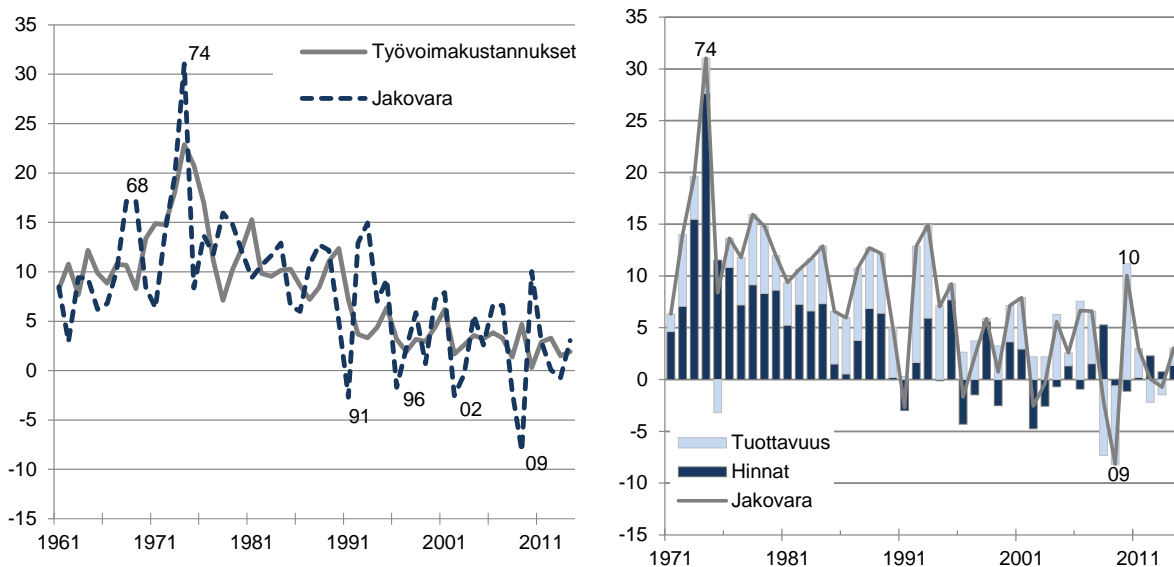

Näin määriteltynä palkkamaltilta on suhteellinen käsite, jossa ay-liikkeen käyttäytymistä verrataan sen omaan keskimääräiseen käyttäytymiseen. Voidaan tietysti todeta, että palkkamaltin tulisi olla absoluuttinen käsite, jonka tulisi olla sopusoinnussa jollain tavalla "objektiivisesti" määritellyn kokonaistaloudellisen tasapainon kanssa. Ay-liikkeen omaan keskimääräiseen käyttäytymiseen perustuva käsite on kuitenkin paljon hyödyllisempi kuin esimerkiksi pelkästään funktionaalisen tulojaon muutoksen etumerkkien tarkasteluun perustuva käsite. Se mahdollistaa ay-liikkeen käyttäytymisen erityispiirteiden yksityiskohtaisemman analyysin.

Vaikka residuaalien vuosittaiset vaihtelut ovat huomattavat, niiden avulla voidaan identifioida ajanjaksoja, joita voi pitää palkkamaltin tai voimakkaan palkkainflaation vuosina. Jos residuaalien summa on jonkun ajanjakson osalta selvästi negatiivinen, ajanjaksoa voi pitää palkkamaltin ajanjaksona. Jos summa on positiivinen, ajanjaksoa voi luonnehtia tavallista voimakkaamman palkkainflaation ajanjaksoksi. Kuviossa 6 on identifioitu kaksi palkkamaltin ajanjaksoa ja yksi poikkeuksellisen voimakkaan palkkainflaation ajanjakso. Koko ajanjakson 1962–2014 osalta residuaalien summa on nolla.

Tulopolitiikan alkuaajan sisältävää ajanjaksoa 1962–1974 voi luonnehtia palkkamaltin ajanjaksoksi, koska ajanjaksoon liittyvät residuaalit ovat tyypillisesti negatiivisia. Palkkojen osuus on noussut mallin antamaa ennustetta vähemmän tai osuus on laskenut mallin antamaa ennustetta enemmän. Ajanjakso oli kuitenkin monessa suhteessa poikkeuksellinen. Työvoimakustannukset nousivat erityisesti 1970-luvun alkuvuosina voimakkaasti, mutta korkea, ulkomaankauppahintojen ohella myös löysän raha- ja finanssipolitiikan ruokkima inflaatio hillitsi reaalisten työvoimakustannusten nousua. Erityisesti vuosi 1974 oli erikoinen. Tuolloin palkkojen osuus laski selvästi vaikka työvoimakustannukset nousivat rajusti, noin 20 prosenttia. Palkkojen osuus laski, koska jakovara nousi hintojen nousun takia vielä enemmän eli noin 30 prosenttia (kuvio 7). Koko ajanjakson 1962–1974 ajan työttömyysaste pysyi alhaisena, ja valtaosa ajasta oltiin palkkakäyrän alapuolella.

KUVIO 7. TYÖVOIMAKUSTANNUSTEN JA JAKOVARAN MUUTOKSET TEHDASTEOLLISUUDESSA (PL. ELEKTRONIIKKATEOLLISUUS), 1961-2014

Huomautus: Jakovara = Tuottavuuden muutos + hintojen muutos.

Lähde: Tilastokeskus, Kansantalouden tilinpito.

Osaksi työmarkkinoiden kireyden takia liukumien merkitys ansiotason nousussa muodostui 1970-luvun alkupuolella erittäin suureksi. Keskitettyihin ratkaisuihin perustunut tulopoliittinen järjestelmä joutui murrukseen, ja vuonna 1973 ajaututtiin liittokierrokselle. Vuosina 1973-1974 liukumien osuus ansiotason noususta oli yli puolet (kuvio 1).

Ajanjakso 1975–1977 on poikkeuksellinen Suomen tulopolitiikan historiassa. Tuolloin työvoimakustannukset nousivat selvästi keskimääräistä nopeammin (kuvio 6). Ajanjakso sisältää taantuman, jonka syvyyttä ei osattu palkkaratkaisuja tehtäessä ennustaa oikein. Vuoteen 1974 verrattuna jakovara romahti seuraavana vuonna (kuvio 7). Palkkojen osuuden nousu jatkui vuonna 1976, vaikka tuolloin oltiin jo palkkakäyrän yläpuolella. Palkkainflaatiota vauhdittivat huomattavat liukumet, joissa kuvastuu ajanjaksolla solmittujen keskitettyjen ratkaisujen suhteellisen alhainen kattavuus ja niiden vähäinen pitävyys. Palkkojen osuus kääntyi laskuun vasta vuonna 1978. Laskua vauhdittivat devalvaatiot.

Kuvion 6 perusteella vuoden 1991 kustannuskehitykseen vaikuttanut, edellisvuonna hyväksytty Kallion sopimus oli ajoitukseltaan ja mitoitukseltaan Suomen tulopolitiikan historian huonoin. Sopimuksella tavoiteltiin 4,5 prosentin suuruista palkansaajien ostovoiman kasvua ajanjaksolla 1990-1991. Sitä tehtäessä ei osat-

tu ennustaa, että Suomen talouskehitys heikkenisi suhteellisen pian sopimuksen allekirjoittamisen jälkeen oleellisesti.

Myös ajanjakso 1995–2007 on poikkeuksellinen Suomen tulopolitiikan historiassa mutta toisella tavalla. Useimpina vuosina työvoimakustannukset nousivat yhtälön (3) antamaa ennustetta vähemmän. Suomalaisen tulopolitiikan historiassa jaksoa voikin pitää ainutlaatuisen pitkänä palkkamaltin ajanjaksona. Tarkastele sitä yksityiskohtaisesti myöhemmin.

Työvoimakustannusten kehitystä koko ajanjakson 1962–2014 ajalta on luonnehdittu taulukossa 1. Ajanjakso 2008–2014 on taulukossa erotettu omaksi ajanjaksokseen. Sitä on luonnehdittu kustannuskehityksen osalta lähes normaaliksi ajanjaksoksi, koska residuaalien summa ei poikkea oleellisesti nollassa. Ajanjakso on kuitenkin poikkeuksellinen, koska se sisältää talouskriisivuodet ja erityisesti vuodet 2009 ja 2010. Suomalaisessa hintakilpailukykykeskustelussa on vuosi 2009 saanut osakseen paljon huomiota. Sitä on yleisesti pidetty vuotena, jolloin Suomen hintakilpailukyky romahti kalliiden liittokohtaisten sopimusten takia. Kuvio 6 nähdään, että vuosi oli poikkeuksellinen. Vain vuoteen 1991 liittynyt ennustevirhe oli vielä suurempi. Esimerkiksi vuosina 1975–1977 kustannuskehitys oli residuaalitarkastelujen perusteella maltillisempaa kuin vuonna 2009.

TAULUKKO 1. PALKKAMALTTI SUOMESSA 1962–2014

Ajanjakso	Residuaalien summa	Keskimäärin/v	Ajanjakson luonne vuodet
1962–1974	-0.195	-0.015	Palkkamaltin ja murroksen vuodet
1975–1977	0.184	0.061	Hullut vuodet
1978–1989	0.037	0.003	Lähes normaalit vuodet
1990–1994	0.146	0.029	Kallion ratkaisu; lamaan sopeutuminen
1995–2007	-0.222	-0.017	Palkkamaltin vuodet
2008–2014	0.050	0.007	Lähes normaalit vuodet

Vaikka vuosi 2009 näyttäytyy holtittoman kustannuskehityksen vuotena, työvoimakustannusten absoluuttinen nousu vuonna 2009, noin 5 prosenttia, oli Suomen tulopolitiikan historiaan suhteutettuna varsin alhainen (kuvio 7). Vuodesta 2009 tekee ainutlaatuisen jakovaran historiallisen suuri noin 8 prosentin pudotus. Se oli suurempi kuin kertaakaan muulloin ajanjaksolla 1962–2014 (kuvio 7). Jakovaraa supisti työn tuottavuuden raju lasku, joka johtui tuotannon romahduksesta. Tehdasteollisuuden tuotanto supistui yli 20 prosenttia.

Vuoden 2009 poikkeuksellisuuden ohella myös vuosi 2010 oli erityinen. Se oli poikkeuksellinen vuosi palkkamaltin takia. Tuolloin vientiteollisuuden tuotanto kääntyi kasvuun, koska kysyntä vientimarkkinoilla elpyi. Tuotannon kasvu näkyi myös tuottavuuden ja jakovaran selvänä kasvuna. Palkkojen osuus laski selvästi, koska työvoimakustannusten nousu jäi nollan tuntumaan eli vähäisemmäksi kuin kertaakaan suomalaisen tulopolitiikan historiassa (kuvio 1). Poikkeuksellisen voimakas palkkojen osuuden lasku näkyy kuviossa 6 erittäin suurena negatiivisena residuaalina. Vain vuonna 1974 residuaali oli vielä pienempi.

Vuoden 2010 palkkamaltti melkein kumoo vuoden 2009 työvoimakustannusten nousun. Ajanjaksolla 2009–2010 nimelliset työvoimakustannukset nousivat yhteensä noin 5,5 prosenttia. Sen seurauksena palkansaajakorvausten osuus nousi vuoden 2008 tasosta (54,5 prosenttia) 1,8 prosenttiyksikköä (56,3 prosenttia vuonna 2010). Historian valossa nousua ei voi pitää suurena.

Suomalaisen kilpailukykykeskustelun yksi erikoisuus on ollut se, että yksikkötyökustannusten nousua selittäessä on korostettu palkkaratkaisujen roolia. Edellä esitettyjen tarkastelujen valossa niillä ei ole ollut ratkaisevaa merkitystä. Yksikkötyökustannusten vaihtelut erityisesti vuosina 2009–2010 selittyvät viime kädessä Suomen talouden kannalta eksogeenisilla, kansainvälisen kaupan vaihteluita kuvastavilla shokeilla.¹ Tämä tulkinta saa tukea myös ekonometrisista tarkasteluista (Gulan ym. 2014, 23–24).

Mitä tapahtui 1990-luvun puolivälissä?

Palkkakäyrään tukeutuviissa tulkinnoissa on luontevaa lähteä siitä, että palkkojen osuuden pysyväisluonteisen laskun selittää työttömyysasteen pysyväisluonteinen nousu. Edellä esitettyjen tarkastelujen perusteella työttömyysasteen nousu ei kuitenkaan anna tyhjentävää selitystä palkkojen osuuden pysyväisluonteiselle laskulle. Koska poikkeuksellista laskua selittävän palkkamaltin ajanjakson voi tulkita kuvastavan ay-liikkeen käyttäytymismuutosta, herää kysymys, onko siitä näyttöä.

Kysymykseen voidaan vastata myönteisesti. Kun Suomesta tuli vuoden 1995 alusta Euroopan unionin täysjäsen, suomalaisen ay-liikkeen tuli arvioida, miten se ottaa omassa palkkapolitiikassaan huomioon muuttuneen talouspoliittisen ympäristön. Euroopan unionissa keskeiseksi tavoitteeksi tuli pyrkimys matalaan ja vakaaseen inflaatioon. Suomalainen ay-liike omaksui palkkapolitiittisen strategian, jonka keskeisenä tavoitteena oli matalan inflaation tukeminen Suomessa.

Suomalaiset palkansaajakeskusjärjestöt saivat mahdollisuuden esittää yhdessä tukensa alhaisen inflaation tavoitteelle keväällä 1995 Paavo Lipposen muodostaessa ensimmäistä hallitustaan. Lipponen lähetti työmarkkinakeskusjärjestöille (SAK, STTK, Akava; STK, LTK) kolme kysymystä, joista yhdessä hän kysyi (Lipponen 2014, 527):

”Onko järjestöillä mahdollisuuksia rakentaa vakaata talouskasvua ja työllisyyden paranemista mm. tukemalla yhteistä matalan inflaation tavoitetta? Voisiko tämä olla yksi kulmakivi tulevan tulokieroksen ratkaisuisissa?”

Työmarkkinajärjestöt vastasivat yhteisessä kirjelmässään muun muassa seuraavasti (Lipponen 2014, 530):

”Ennakoitavissa olevat työvoimakustannukset, inflaation hallinta ja alhainen korkotaso edistävät uusia työtilaisuuksia tarjoavia investointipäätöksiä. ... Tulopoliittinen selvitystoimikunta on julkistanut raportin inflaatiosta. Keskusjärjestöt yhtyvät toimikunnan näkemykseen, että ”työmarkkinajärjestöt voivat rauhoittaa inflaatio-odotuksia sekä vaikuttaa myönteisesti talous- ja työllisyyskehitykseen asettamalla yhteisen inflaatiotavoitteen ja mitoittamalla palkkaratkaisunsa tavoitteen kannalta yhteensopiviksi. ... Matalan inflaation tavoite on yksi kulmakivi tulevan tulokieroksen palkkaratkaisuja arvioitaessa.”

¹ Voidaan kuitenkin kysyä, onko yksikkötyökustannusten nousun syyllä merkitystä. Kysymykseen voi vastata kysymällä, onko sillä väliä, määrääkö yksikkötyökustannusten nousu tuotannon pudotuksen vai tuotannon pudotus yksikkötyökustannuksen nousun. Mikä on syy ja mikä seuraus? Jos yksikkötyökustannusten nousu vuonna 2009 kuvastaa ulkomaisia shokkeja, tuotannon raju pudotus vuonna 2009 oli kysyntäjohteinen ilmiö. Jos nousu kuvastaa palkkaratkaisujen roolia, tuotannon pudotus olisi ollut tarjontajoinen, yritysten heikentynyttä kannattavuutta ja kustannuskilpailukykyä kuvastava ilmiö. Vuonna 2009 tapahtuneen tuotannon kysyntäjohteisuutta kuvastaa se, että seuraavana vuonna tuotanto nousi erittäin paljon. Se näkyi myös yksikkötyökustannusten rajuna laskuna. Syy – seuraus –suhteen luonteella on väliä, koska se vaikuttaa oleellisesti tulkintaan talousvaikeuksiemme syistä. Jos kustannuskilpailukykyimme romahti vuonna 2009, miten on mahdollista että vienti ja tuotanto kasvoivat seuraavana vuonna erittäin voimakkaasti?

Syy – seuraus –suhteen luonteella on merkitystä myös talouspoliittisen päätöksenteon kannalta. Mitä enemmän talousvaikeutemme heijastavat ulkomaisia shokkeja, sitä pienempiä voivat sisäisen devalvaation myönteiset vaikutukset olla.

Palkansaajakeskusjärjestöt ovat pitäneet kiinni työmarkkinajärjestöjen yhteisesti keväällä 1995 sopimasta linjauksesta myös myöhemmin. Edellä kuvattiin, miten SAK luonnehti alhaiseen inflaatioon tähtäävää palkkapolitiikkaa vuonna 2001 hyväksytyssä *Sovitaan yhdessä* -asiakirjassa.

Ajanjakson 1995–2007 palkkamaltilta kuvastaa suomalaisen ay-liikkeen mukautumista eurooppalaiseen alhaisen inflaation tavoitteeseen. Tämän ajanjakson erityisyyttä vahvistavat myös Euroopan komissiossa tehdyt arviot. EU:n yhteyteen luodun talouden valvonta- ja ohjausjärjestelmän puitteissa seurataan, onko EU-maissa tehty inflaatiota hillitseviä korjausliikkeitä. Korjausliikkeitä voidaan tunnistaa käyttämällä apuna maakohtaisia tavanomaista kustannuskehitystä luonnehtivia vertailukohtia. Arviot tavanomaisesta kustannuskehityksestä on voitu saada käyttämällä yhtälöön (3) rinnastettavia yhtälöitä, jotka kuvaavat työvoimakustannusten muutoksia ja niihin vaikuttavia tekijöitä eri maissa. Komissiossa tehtyjen arvioiden perusteella Suomi on esimerkki maasta, jossa työvoimakustannusten kehitys oli 1990-luvun puolivälistä lähtien vuoteen 2008 asti usein alhaisempi kuin keskimääräistä kehitystä kuvaavan dynaamisen yhtälön antama ennuste (Koltai 2013, 20).

Palkkakäyrän rooli on edellä esitetyissä tarkasteluissa ollut suuri. Niitä voidaan täydentää muun muassa analysoimalla, onko palkkakäyrä muuttunut ajanjaksolla 1962–2014. Olisi yllättävää, jos näin ei olisi tapahtunut. Raportin liitteessä esitettävien tulosten perusteella palkkakäyrä on laskenut 2000-luvulla. Ay-liike hyväksyy tietyllä työttömyyden tasolla aiempaa alhaisemman palkkojen osuuden. Palkkakäyrän lasku voidaan periaatteessa tulkita useammallakin tavalla. Ehkä huomionarvoisin ja myös luontevin tulkintavaihtoehto on se, että suomalaisen ay-liikkeen mukautuminen eurooppalaiseen alhaisen inflaation tavoitteeseen näkyy paitsi dynaamisen yhtälön (3) residuaaleissa myös palkkakäyrän laskuna. Tällaisessa tulokinnassa korostuu eurooppalaiseen integraation liittyvä käyttäytymismuutos.

Tämä ei kuitenkaan ole tyypillisin palkkakäyrän taustalla oleviin eri teoriaperinteisiin sopiva tulkinta. Näissä tulkinnoissa saatetaan korostaa ay-liikkeen neuvotteluvoiman laskua syynä siihen, että palkkojen osuus on keskeisissä OECD-maissa laskenut. Neuvotteluvoiman lasku kuvastuu palkkakäyrän laskuna (esim. Blanchard ja Giavazzi 2003; Sauramo 2011). Suomalainen erityispiirre on se, että palkkojen osuuden selväkö ja pysyväisluonteinen lasku ajoittuu 1990-luvun alkuvuosiin. Useimmissa keskeisissä OECD-maissa lasku ajoittuu 1970-luvun loppuun tai 1980-luvun alkuun (Sauramo 2011, 7-10).

Ay-liikkeen neuvotteluvoiman laskua kannattaa pitää yhtenä mahdollisena lisäselityksenä palkkakäyrän laskuun myös Suomessa. Palkkojen osuuden vakiintuminen aiempaa matalammalle tasolle ajoittuu Suomessa vaiheeseen, jolloin suomalaisten yritysten kansainvälistyminen vauhdittui oleellisesti. Yritysten kansainvälistymistä ja siihen liittyvää kansallisen intressin vähentymistä on pidetty yhtenä ay-liikkeen neuvotteluvoiman laskun syynä (esim. Pohjola 1996, 139).

Kun palkkakäyrän lasku otetaan huomioon tulkinnoissa, saadaan yksi oleellinen lisävivahde ay-liikkeen käyttäytymismuutosta painottavaan tulkintaan. Jos palkkakäyrä olisi ollut ylempänä, paineet palkkainflaation kiihtymiseen olisivat olleet voimakkaampia.

7 PALKKARATKAISUJEN YHTEENSOVITTAMINEN, PALKKAMALTTI JA SOLIDAARINEN PALKKAPOLITIikka

Edellä on tarkasteltu EFO-malliin tukeutuen työvoimakustannusten kehitystä vientiteollisuudessa. EFO-mallissa vientiteollisuutta (tai laajemmin avointa sektoria) edustavat sopimusalat toimivat palkkajohtajina, joita suljetun sektorin alat seuraavat. Suomalaisen tulopolitiikan historiasta löytyy kuitenkin esimerkkejä palkkaratkaisuista, jotka eivät ole sopusoinnussa EFO-mallin kanssa. Erityisesti silloin kun neuvottelukierrokset ovat perustuneet liittokohtaisiin ratkaisuihin, päänavaajina ovat voineet toimia muut kuin avointa sektoria edustavat sopimusalat – virkamiehetkin. Liittokohtaisiin ratkaisuihin on voinut liittyä myös se piirre, että päänavaaja ei ole määrittänyt seuraajien tekemien sopimusten tasoa, vaan ne ovat voineet ylittää ensimmäiseksi tehdyn sopimuksen tason.

Toisaalta suomalaista tulopolitiikkaa on kuitenkin hallinnut vahva palkkaratkaisujen yhteensovittamisen perinne. Tätä kuvastaa muun muassa se, että tulopolitiikan aikakaudella valtaosa neuvottelukierroksista on johtanut keskitetyn ratkaisun syntyyn. Vuosina 1968–2013 solmittiin 22 keskitettyä tulopoliittista ratkaisua (mukaan luettuna vuonna 2011 solmittu raamisopimus ja vuonna 2013 solmittu Työllisyys- ja kasvusopimus). Samaan aikaan käytiin 11 liittokierrosta.

Sen tähden voidaan odottaa, etteivät palkkakehityksen päälinjat ole poikenneet oleellisesti EFO-mallin mukaisesta avoimen sektorin palkkajohtajuuteen perustuvasta kehityksestä. Tämä tarkoittaa myös sitä, että työvoimakustannusten kehityserot avoimen ja suljetun sektorin välillä ovat olleet varsin vähäiset. Tiedetään lisäksi, että palkka-palkka -kytkennät ovat perinteisesti olleet Suomessa vahvat, mikä on merkinnyt sitä, että joillakin sopimuskiirroksilla syntyneitä kehityseroja on pyritty myöhemmin kuroma umpeen. Suomessa käytetty ansiokehitystakuujärjestelmä vahvisti palkka-palkka -kytkentöjä.

Edellä suomalaista tulopolitiikan historiaa periodisoitiin hyödyntämällä pelkästään työvoimakustannusten kehitystä vientiteollisuudessa. Voidaan kuitenkin kysyä, pitääkö periodisointia muuttaa, jos tarkasteluun lisätään työvoimakustannusten kehitys suljetulla sektorilla.

Alustava vastaus nähtiin jo edellä kuviosta 2, jossa on näkyvillä funktionaalisen tulonjaon kehitys myös suljetulla sektorilla. Se muistuttaa huomattavasti kehitystä vientiteollisuudessa. Molempia yhdistää palkansajakorvausten pysyväisluonteinen lasku 1990-luvun alkupuoliskolla. Koska tulopolitiikan ajan periodisointi perustui funktionaalisen tulonjaon muutoksia vientiteollisuudessa selittävän yhtälön hyödyntämiseen, voidaan odottaa, että suljetun sektorin lisääminen tarkasteluun ei pakota muuttamaan periodisointia oleellisesti.

Yksi tapa tarkastella työvoimakustannusten kehityksen maltillisuutta suljetulla sektorilla on lähteä liikkeelle avoimen ja suljetun sektorin välisten kehityserojen tarkastelusta. Mitä tiiviimmin palkkaratkaisut ovat olleet yhteen kietoutuneita ja mitä tiukemmat palkka-palkka -linkit ovat olleet, sitä paremmin palkkamaltti vientiteollisuudessa kuvastaa palkkamalattia myös suljetulla sektorilla. Yksi tapa analysoida yhteen kietoutuneisuutta on tarkastella, ovatko työvoimakustannusten muutokset avoimella ja suljetulla sektorilla yhteisintegroituja.

Kun tarkasteluajanjaksona ovat vuodet 1963–2014, työvoimakustannusten muutoksia avoimella ja suljetulla sektorilla voidaan tavanomaisten Dickey-Fuller -testien perusteella pitää epästationaarisina I(1)-muuttujina. Jos yhteisintegroituutta testataan ns. Johansenin menetelmällä, tulokseksi tulee, että työvoimakustannusten muutokset ovat yhteisintegroituja viiden prosentin merkitsevyystasolla. Tulos ei

riippu siitä, sisältääkö avoin sektori eli tehdasteollisuus elektroniikkateollisuuden vai ei.

Yhteisintegroituvuusrelaatio on muotoa

$$(5) \quad \Delta \ln WS_t = -0,00005 + 0,949 \Delta \ln WA_t, \\ (0,05)$$

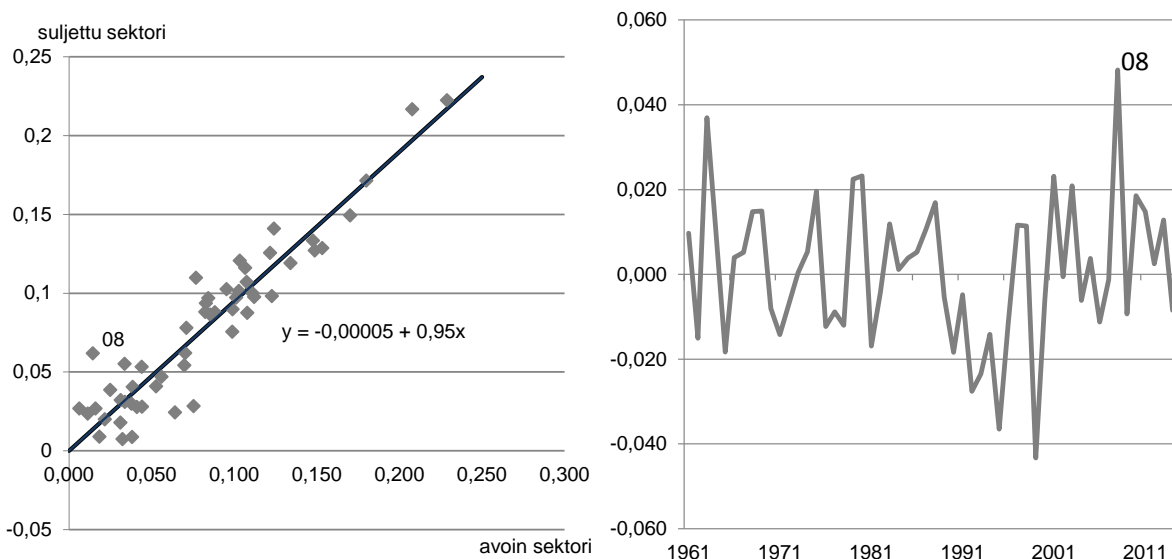
jossa WS kuvaa suljetun sektorin ja WA avoimen sektorin työvoimakustannuksia palkansaajan tekemää työtuntia kohti.

Työvoimakustannukset ovat nousseet suunnilleen samaan tahtiin. Nousu on ollut hieman ripeämpää avoimella sektorilla. Pelkästään yhtälön (5) perusteella ei kuitenkaan voida sanoa muuttujien välisestä syyseuraus-suhteesta mitään.

Kuviosta 8 nähdään yhteisintegroituvuusrelaatio ja ajanjakson 1962–2014 havainnot sekä suljetun sektorin työvoimakustannusten muutosten poikkeama yhteisintegroituvuusrelaation mukaisesta kustannuskehityksestä. Kuvion silmiin pistävin havainto liittyy vuoteen 2008. Tuolloin työvoimakustannusten muutos suljetulla sektorilla poikkesi kaikkein eniten yhteisintegroituvuusrelaation mukaisesta noususta. Poikkeuksellista nousua selittävät liittokohtaiset palkkaratkaisut.

Edellä palkkamaltilti on määritelty avoimen sektorin avulla, mikä on EFO-mallin hengen mukaista. Koska työvoimakustannusten ja myös funktionaalisen tulojaon muutokset ovat olleet avoimella ja suljetulla sektorilla pitkälti samankaltaisia (kuvio 2), voidaan päätellä, että tulopolitiikan kauden periodisointi olisi ainakin tärkeimpien ajanjaksojen osalta ollut samanlainen, vaikka palkkamaltilti olisi määritelty koko yrityssektoria tai jopa vain suljettua sektoria käyttämällä. Ajanjakso 1995–2007 pysyy palkkamaltiltin ajanjaksona, vaikka tarkasteluun lisättäisiin työvoimakustannusten kehitys suljetulla sektorilla.

KUVIO 8. YHTEISINTEGROITUVUUSRELAATIO JA SULJETUN SEKTORIN TYÖVOIMAKUSTANNUSTEN MUUTOSTEN POIKKEAMA YHTEISINTEGROITUVUUSRELAATION MUKAISESTA KUSTANNUSKEHITYKSESTÄ 1962–2014.

Kuvion 8 ja myös kuvion 2 perusteella työvoimakustannusten nousu suljetulla sektorilla on ollut ajanjaksolla 2008–2014 kuitenkin jonkin verran nopeampaa kuin avoimella sektorilla. Avoimella sektorilla nousuvauhti oli noin 2 prosenttia vuodessa, suljetulla sektorilla hieman yli 3 prosenttia vuodessa. Toisin kuin avoimessa

sektorissa, suljetulla sektorilla palkkojen osuus ei laskenut vuonna 2010 vaan nousu jatkui. Noususta huolimatta palkkojen osuus suljetulla sektorilla on historiaan verrattuna kuitenkin pysynyt matalana.

Elektroniikkateollisuus ja solidaarisen palkkapolitiikan perinne

Edellä esitetyissä tarkasteluissa tehtiin yksi oleellinen valinta, kun elektroniikkateollisuus eli Nokia jätettiin pois tulopolitiikan aikakautta periodisoitaessa. Päätöstä kuitenkin tukivat tilastolliset tarkastelut. Niiden perusteella suomalainen ay-liike ei ole palkkavaatimuksia asettaessaan ottanut huomioon elektroniikkateollisuuden erittäin voimakasta työn tuottavuuden kasvua ja siihen liittynyttä erittäin hyvää kannattavuuden tasoa. Tämä voidaan tulkita siten, että ay-liikkeen käyttäytyminen on ollut sopusoinnussa solidaarisen palkkapolitiikan perinteen kanssa. Solidaarinen palkkapolitiikka voidaan määritellä useammallakin tavalla, mutta tässä sillä tarkoitetaan samansuuruisiin suhteellisiin muutoksiin perustuvia palkankorotuksia eri sopimus- tai toimialoilla.

Vaikka solidaarista palkkapolitiikkaa voidaan puolustaa oikeudenmukaisuusnäkökohdilla, sille löytyy myös puhtaasti taloudelliset perustelut. Sen keskeiset arkkitehdit, Gösta Rehn ja Rudolph Meidner painottivat taloudellisia tekijöitä. Heidän mukaansa solidaarinen palkkapolitiikka tukee sellaista talouden rakennemuutosta (taantuvien alojen korvautumista kasvavilla aloilla), joka viime kädessä koituu paitsi kansantalouden myös kansalaisten eduksi. Osa työvoimasta saattaa tulla solidaarisen palkkapolitiikan takia ylihinnoitelluksi, mutta he voivat siirtyä aktiivisen työvoimapolitiikan tukemana talouden kasvaville aloille.

Solidaarinen palkkapolitiikka johtaa siihen, että korkean työn tuottavuuden omaavissa yrityksissä palkan-saajat tyytyvät vapaaehtoisesti vähempään kuin he yrityksen maksukyvyyn perusteella voisivat saada. Tämän seurauksena näissä yrityksissä kannattavuus voi nousta erittäin hyväksi. Meidner käyttää ilmaisua ”ylivoitot” kuvaamaan tällaista tilannetta (esim. Meidner 1980). Parhaassa tapauksessa yritykset käyttävät ylivoitot työllisyyttä lisääviin ja talouden rakennetta vahvistaviin investointeihin, mikä osaltaan perustelee ammattiyhdistysliikkeen tuen solidaariselle palkkapolitiikalle. SAK perusteli *Sovitaan yhdessä* -asiakirjassa tukeaan koko kansantalouden tuottavuuskasvuun perustuvaa euroajan palkkanormia solidaarisen palkkopolitiikan periaatteen mukaisesti (SAK 2001, 36): *”Palkkojen yleinen nousu tulee mitoittaa kansantalouden keskimääräisen työn tuottavuuskasvun perusteella, toimialasta ja sen tuottavuuskasvusta riippumatta. Nopeasti kasvavan alan hyvän kannattavuuden tuomia tuloja voidaan käyttää alan tutkimus- ja kehittämistoimintaan, investointeihin ja uusia työpaikkoja luovaan tuotannon laajentamiseen.”*

Edellä esitettyjen tarkastelujen perusteella suomalainen ay-liike ei ole palkkavaatimuksia asettaessaan reagoinut elektroniikkateollisuudessa syntyneisiin ylivoittoihin. Solidaarisen palkkapolitiikan hengessä se tuki elektroniikkateollisuuden kasvua. Solidaarisen palkkapolitiikan yhdistyminen palkkamalltiin on yhdistelmä, joka voi synnyttää keskimääräistä enemmän ylivoittoja. Tästä ajanjakso 1995–2007 on paras mahdollinen esimerkki.

8 JOHTOPÄÄTÖKSIÄ

Suomalaisen tulopolitiikan aikakautta periodisoidessani olen erottanut kolme poikkeuksellista ajanjaksoa. Niistä kaksi ajoittuu tulopolitiikan alkuvuosiin. Ajanjaksoa 1962–1974 voi luonnehtia tietyin varauksin palkkamaltin ajanjaksoksi ja ajanjaksoa 1975–1977 poikkeuksellisen voimakkaan palkkainflaation ajanjaksoksi. Vuodet 1995–2007 muodostavat toisen palkkamaltin ajanjakson. Näinä periodeina funktionaalisen tulonjaon muutokset poikkesivat tavanomaisista. Koska oletin, että suomalainen ay-liike voi vaikuttaa funktionaaliseen tulonjakoon, näiden kolmen ajanjakson voi tulkita kuvastavan tavallisuudesta poikkeavaa käyttäytymistä. Palkkamaltin ajanjaksoilla palkkojen osuuden nousu on ollut tavanomaista vähäisempää tai lasku tavanomaista suurempaa.

Tuorein palkkamaltin ajanjakso 1995–2007 ajoittuu Suomenkin lähihistorian kannalta oleelliseen EU:n kehitysvaiheeseen: Euroopan rahataloudellisen integraation tiivistymiseen ja siihen liittyneeseen alhaisen inflaation tavoittelemiseen. Suomalainen ay-liike mukautui alhaisen inflaation maailmaan. Keskeisenä väliheenä toimivat keskitetyt tulopoliittiset ratkaisut. Ajanjakson ensimmäistä tulopoliittista ratkaisua oli voimakkaasti ajamassa vuoden 1995 alkupuolella toimintansa aloittanut Paavo Lipposen ensimmäinen hallitus. Pääministeri Lipponen halusi Suomen olevan osa tiivistyvää eurooppalaista poliittista ja taloudellista integraatiota, ja niin halusi myös suomalainen ay-liike. Ajanjaksolla 1995–2007 solmittiin kaiken kaikkiaan viisi keskitettyä ratkaisua, kaksi kertaa (vuosina 2000 ja 2007) käytiin liittokierros.

Suomalaisessa ay-liikkeessä 1990-luvun puolivälissä tapahtunut ajattelutavan muutos oli merkittävä. Tuolloin irtaannuttiin devalvaatiosyklin mukaisesta käyttäytymisestä eikä reagoitu lamavuosina tapahtuneeseen palkkojen osuuden laskuun, jonka yksi oleellinen syy oli lamavuosina tapahtunut markan arvon heikkeneminen. Siksi 1990-luvun alun lamavuosina tapahtunut palkkojen osuuden lasku vakiintui aiempaa selvähkösti alemmalle tasolle vuoteen 2008 asti.

Ajanjakso 2008–2014 on erityinen, koska se sisältää poikkeuksellisen pahan ja pitkän talouskriisin. Funktionaalisen tulonjaon muutosten perusteella ajanjakso ei kuitenkaan muodosta poikkeuksellista ajanjaksoa, jos vertailukohtana käytetään keskimääräisiä muutoksia tehdasteollisuudessa, joka ei sisällä Nokiaa. Ajanjakso poikkeaa ajanjaksosta 1995–2007 siinä, että ajanjakson alussa palkankorotukset perustuivat liittokoh-taisiin sopimuksiin. Niiden takia työvoimakustannukset nousivat erityisesti suljetulla sektorilla tavallista voimakkaammin. Ne eivät kuitenkaan ole olleet keskeisin yksikkötyökustannusten nousun syy vaan tuotannon romahduksesta johtunut työn tuottavuuden romahdus.

Sen tähden ajanjaksoa 2008–2014 ei voi luonnehtia paluuksi devalvaatiosyklin aikaan. Liittokierros kuitenkin osoitti, ettei ole yhdentekevää sovitaanko palkoista keskitetysti vai liittokohtaisesti. Suomalaisten tutkimusten perusteella sopimuskorotukset ovat liittokohtaisissa ratkaisuissa yleensä olleet korkeampia (esim. Piekkola ja Marjanen 2003; Alho 2004; Uusitalo 2005).

Edellä painottamassani ay-liikkeen käyttäytymisen muutoksessa korostuu palkansaajakeskusjärjestöjen rooli. Pitkälti niiden vaikutuksesta alhaisen inflaation tavoite omaksuttiin laajemminkin ay-liikkeessä. Uutta Suomen mallia hahmotettaessa otetaan joko suoraan tai epäsuorasti kantaa tämänkaltaiseen työmarkkina-keskusjärjestöjen huomattavaan vaikutusvaltaan.

Pääministeri Sipilän pyrkimys saada aikaan yhteiskuntasopimus on osoittautunut paitsi haasteelliseksi myös vaiherikkaaksi tehtäväksi. Prosessin aikana on tapahtunut yksi muutos, joka ei voi olla vaikuttamatta työmarkkinakeskusjärjestöjen rooliin palkoista Suomessa tulevaisuudessa sovittaessa. Elinkeinoelämän keskus-

liitto on muuttanut sääntöjään siten, ettei se enää ole työmarkkinaneuvotteluissa allekirjoittava osapuoli. Sääntömuutoksen jälkeen työmarkkinakeskusjärjestöjen merkitys palkkaratkaisuja tehtäessä ei voi säilyä entisellään.

LÄHTEET

- Alho, K. (2004), "Kansallinen palkanmuodostus globaalin talouden oloissa", teoksessa Alho, K. ja Pekkari-
nen, J. (toim.), *Sovitaan palkoista – palkkaneuvottelut puntarissa*, Taloustieto Oy, Helsinki.
- Aukrust, O. (1970), "PRIM I: A Model of the Price and Income Distribution of an Open Economy", *The Re-
view of Income and Wealth* 16: 51–78.
- Blanchard, O. ja Giavazzi, F. (2003), "Macroeconomic Effects of Regulation and Deregulation In Goods and
Labor Markets", *Quarterly Journal of Economics*, 118:879-907.
- Blanchflower, D. ja Oswald, A. (1994), *The Wage Curve*, The MIT Press, Cambridge, Massachusetts.
- Blanchflower, D. ja Oswald, A. (1995), "An Introduction to the Wage Curve", *The Journal of Economic Per-
spectives*, 9(Summer):153-167.
- Böckerman, P. ja Maliranta, M. (2012), "Globalization, creative destruction, and labour share change: Evi-
dence on the determinants and mechanisms from longitudinal plant-level data", *Oxford Economic Papers*,
64:259-280.
- Edgren, G., Faxén, K.-O. ja Odhner, C.-E. (1973), *Lönebildning och samhällsekonomi*, Rabén&Sjögren,
Stockholm.
- European Commission (2002), "The euro area in the world economy - developments in the first three
years", Commission Communication COM(2002)332, 19.6.2002.
- Faxén, K.-O., Odhner, C.-E. ja Spånt, R. (1988), *Lönebildningen i 90-talets samhällsekonomi*, Rabén &
Sjögren, Stockholm.
- Gulan, A., Haavio, M. ja Kilponen, J. (2014), "Kiss me deadly: From Finnish Great Depression to Great Reces-
sion", Bank of Finland Research Discussion Papers 24.
- Honkapohja, S., Koskela, E. ja Paunio, J. (1996), "The depression of the 1990s in Finland: an analytic view",
Finnish Economic Papers, 9:18–36.
- Hynninen, S-M. ja Maczulskij, T. (2013). "Spot market wages, implicit contracts and technological change:
skill-level evidence in Finland", *Applied Economics* 45: 2715-2723.
- Koltai, G. (2013), *Benchmarks for the assessment of wage developments*, European Economy, Occasional
Papers 146.
- Korkman, S. (1980), *Exchange Rate Policy, Employment and External Balance*, Bank of Finland B:33, Helsinki.
- Korpinen, P. ja Kykkänen, S. (1974), "Suomen Pankin valuuttakurssipolitiikka 1945–1973", *Työväen taloudel-
linen tutkimuslaitos, Katsaus* 2: 22–37.
- Kuusterä, A. ja Tarkka, J. (2012), *Suomen Pankki 200 vuotta Osa II*, Otava, Helsinki.
- Kyyrä, T. (1999), *Post-Unemployment Wages and Economic Incentives to Exit from Unemployment*, VATT
Tutkimuksia B56, Helsinki.

- Kyyrä, T. ja Maliranta, M. (2008), "The micro-level dynamics of declining labour share: lessons from the Finnish great leap", *Industrial and Corporate Change* 17:1147-1172.
- Layard, R., Nickell, S. ja Jackman, R. (1991), *Unemployment*, Oxford University Press, Oxford.
- Liinamaa, K. (1972), "Tulopoliittiset järjestelmät ja vakautus", Jyväskylän Talvi 1972: Tulopolitiikka ja työtaistelut, Jyväskylä 1972.
- Lipponen, P. (2014), *Murrosten aika: muistelmat 1975–95*, WSOY, Helsinki,
- Meidner, R. (1980), "Några funderingar kring den solidariska lönepolitikens framtid", teoksessa Meidner, R. (1984), *I arbetets tjänst*, Tidens förlag, Tukholma 1984.
- Molander, A., Aintila, H. ja Salomaa, J. (1970), *Vakautuksen vaikutus hinta ja palkkatasoon*, Sitra Sarja B N:o 5, Helsinki.
- Nijkamp, P. ja Poot, J. (2005), "The Last Word on the Wage Curve", *Journal of Economic Issues* 19:421-450.
- Nymoén, R. ja Rødseth, A. (2003), "Explaining unemployment: some lessons from Nordic wage formation", *Labour Economics*, 10:1–29.
- Parjanne, M-L. (1997), *Työmarkkinat murroksessa*, ETLA Sarja B 135, Helsinki.
- Pehkonen, J. (1998), "Palkanasetanta ja työttömyys", kirjassa Pohjola, M. (toim.), *Suomalainen työttömyys*, Helsinki.
- Pekkarinen, J. ja Vartiainen, J. (1995), *Suomen talouspolitiikan pitkä linja*, toinen painos, WSOY, Juva.
- Pekkarinen, T. (2001), "The Wage Curve: Evidence from the Finnish Metal Industry Panel Data", *Finnish Economic Papers* 14:51-60.
- Piekkola, H. ja Marjanen, R. (2003), *Palkoista sopiminen ja palkkaliukuma: Tulopolitiikan uudet kulissit*, ETLA Sarja B 202, Helsinki.
- Pohjola, M. (1996), *Tehoton pääoma*, WSOY, Helsinki.
- Rowthorn, R. E. (1977), "Conflict, Inflation and Money", *Cambridge Journal of Economics*, 1:215-239.
- Saikkonen, P. ja Teräsvirta, T. (1985), Modelling the Dynamic Relationship between Wages and Prices in Finland, *Scandinavian Journal of Economics*, 87:102–119.
- SAK (1956), *SAK:n vuosikirja*, Helsinki.
- SAK (1991), "Sopimuspoliittinen selonteko", SAK:n 14. edustajakokous, SAK, Helsinki.
- SAK (2001), *Sovitaan yhdessä*, SAK, Helsinki.
- Sauramo, P. (2004a), "Palkanormit ja palkanmuodostus Suomessa: kokemuksia ja tulevaisuuden näkymiä", teoksessa Alho, K. ja Pekkarinen, J. (toim.), *Sovitaan palkoista – palkkaneuvottelut puntarissa*, Taloustieto Oy, Helsinki.

Sauramo, P. (2004b), "Palkkanormit suomalaisessa tulopolitiikassa: valikoiva katsaus", Palkansaajien tutkimuslaitos, Työpapereita 206.

Sauramo, P. (2004c), "Palkkanormit ja palkanmuodostus Suomessa", Palkansaajien tutkimuslaitos, Työpapereita 207.

Sauramo, P. (2011), "The relationship between labour share and unemployment: the role of wage setting institutions", Palkansaajien tutkimuslaitos, Työpapereita 269.

Sauramo, P. (2016), "Tulopolitiikka, funktionaalinen tulonjako ja palkkamallit Suomessa vuosina 1962-2014", *Kansantaloudellinen aikakauskirja*, 112: 164-189.

TUPOSETO (1995), "Inflaatioreportti", Tulopoliittinen selvitystoimikunta 5.4. 1995. Helsinki.

Uusitalo, R. (2005), "Do Centralized Bargains Lead to Wage Moderation? Time-Series Evidence from Finland", teoksessa Piekkola, H. ja Snellman, K. (toim.), *Collective Bargaining and Wage Formation*, Physica-Verlag, Heidelberg.

LIITE

Estimointitulosten robustisuus

Yksinkertaisin tapa tarkastella edellä esitettyjen tulosten riippuvuutta estimointiperiodin pituudesta on vaihdella estimointiperiodia ja tarkastella palkkakäyrän ja dynaamisen yhtälön parametrien muutoksia. Havaintojen lukumäärän vähäisyys hankaloittaa kuitenkin tällaisia tarkasteluja. Jos estimointiperiodia lyhennetään ajanjaksoksi 1962–2000, voidaan yrittää arvioida, onko 2000-luvun alussa eli euroaikaudella tapahtunut huomionarvoisia muutoksia.

Estimointiperiodin lyhentäminen vaikuttaa tuloksiin siten, että palkkakäyrän olemassaolo yhteisintegroitu-
vuusrelaationa ei ole yhtä selvää kuin pidempää estimointiperiodia käytettäessä. Jos lähdetään siitä, että yhteisintegroitu-
vuusrelaatio estimoituu, saadaan seuraavat tulokset.

$$\ln(WL/PQ) = 4,26 - 0,0746\ln(U)$$

(0,021)

$$\Delta \ln(WL/PQ)_t = -0,01 - 0,37(\ln(WL/PQ) - 4,26 + 0,0746\ln(U))_{t-1} - 0,08\Delta \ln(U)_{t-1} + 0,25\Delta \ln(WL/PQ)_{t-1}$$

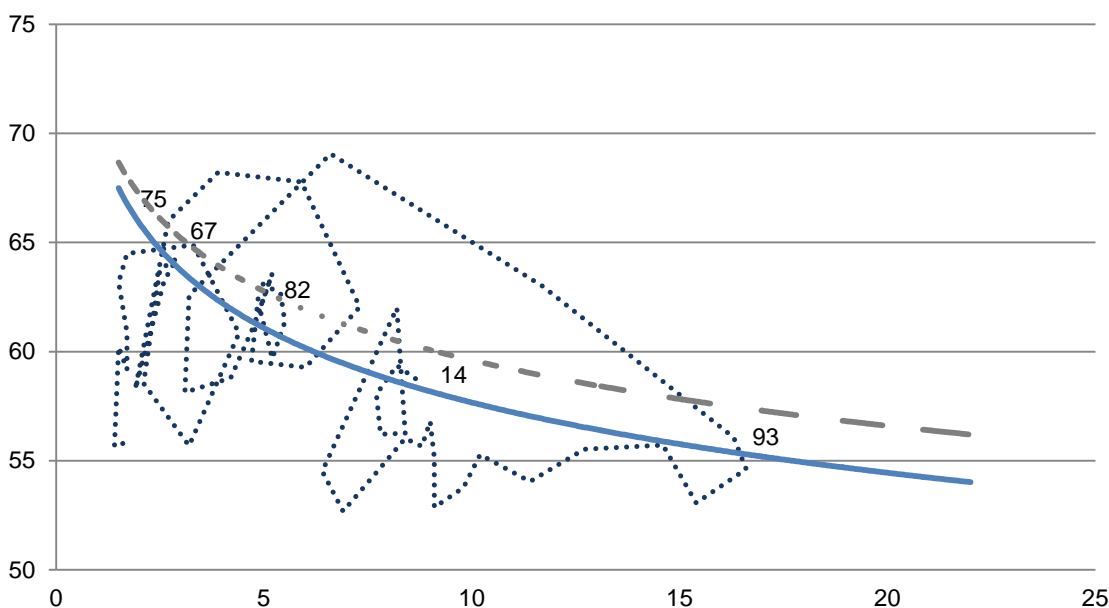
(-1,4) (-2,9) (-2,4) (2,3)

$$R^2 = 0,60.$$

Estimointiperiodin lyhentäminen ei vaikuta joihinkin perustuloksiin ollenkaan. Esimerkiksi palkkakäyrän kaltevuus eli palkkojen osuuden jousto työttömyysasteen suhteen pysyy suunnilleen ennallaan, eivätkä dynaamisen yhtälönkään parametrit juuri muutu. Huomionarvoisin muutos on palkkakäyrän sijainnin nouseminen. Nykyään ay-liike hyväksyy tietyllä työttömyyden tasolla aiempaa pienemmän palkkojen osuuden.

Laskua havainnollistaa oheinen kuvio. Esimerkiksi 10 prosentin työttömyysasteen tasolla tavoitteellinen palkkojen osuus on nykyään noin 2 prosenttiyksikköä aiempaa matalampi. Dynaamisen palkkayhtälön perusteella palkkavaikutus on noin 0,6 prosenttiyksikköä. Kumulatiivinen palkkakäyrän laskun vaikutus voi olla oleellinen.

LIITEKUVIO. PALKKAKÄYRÄ 1962–2014 JA 1962–2000.

Raportissa esitetty analyysi on partiaallinen, koska työttömyyden kehitys on otettu annettuna. Se voidaan endogenisoida, jolloin voidaan myös määrittää funktionaalisen tulojaon ja työttömyyden makrotaloudelliset tasapainotilat. Tällainen tarkastelu ei korvaisi vaan täydentäisi edellä esitettyjä tarkasteluja.

Endogenisointi voidaan tehdä useammalla mahdollisesti eri teoriaperinteitä kuvastavalla tavalla. Taloustieteen valtavirtaa hyödynnettäessä kuvioon 4 voitaisiin lisätä uusklassinen työvoiman kysyntäkäyrä. Jälkikeynesiläiseen perinteeseen tukeuduttaessa siihen lisättäisiin kokonaiskysyntää kuvastava käyrä.